

Pinja Kyllönen

SUOMALAISTEN MAAKUNTIEN ÄLYKKÄÄN ERIKOISTUMISEN PROSESSI

Tapausesimerkkeinä Etelä-Savo, Lappi ja Uusimaa

Johtamisen ja talouden tiedekunta
Kandidaatintutkielma
Tammikuu 2022

TIIVISTELMÄ

Pinja Kyllönen: Suomalaisten maakuntien älykkään erikoistumisen prosessi – Tapausesimerkkeinä Etelä-Savo, Lappi ja Uusimaa
Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Hallintotieteiden tutkinto-ohjelma
Tammikuu 2022

Euroopan unioni on asettanut Eurooppa 2020 – strategian yhteydessä älykkään erikoistumisen strategian ennakkoehdoksi aluekehitysrahoitukselle. Älykkään erikoistumisen strategia on kansallinen tai alueellinen innovaatiostrategia, jossa alueet erikoistuvat niille aloille, joilla niillä on parhaat mahdollisuudet menestyä ja kasvattaa kilpailukykyään.

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan älykästä erikoistumista ja siihen liittyvää prosessia kolmen suomalaisen maakunnan, Etelä-Savon, Lapin ja Uudenmaan kautta. Älykkään erikoistumisen prosessi jaetaan tarkastelussa Forayn ym. erittelyn mukaisesti kolmeen päävaiheeseen: yrittäjyyden löytäminen ja vahvistaminen, koordinointi ja täydentävät investoinnit sekä seuranta ja arviointi. Tutkimuksessa on tarkoitus selvittää, miten suomalaisten maakuntien älykkään erikoistumisen prosessit ovat sujuneet sekä kokevatko maakunnat hyötynensä niistä. Lisäksi kiinnostuksen kohteena on, miten maakuntien omat erityispiirteet näkyvät strategiassa ja onko näillä erityispiirteillä havaittu olevan vaikutusta strategian onnistumiseen. Tutkimus on toteutettu laadullisena tutkimuksena ja aineisto on muodostettu kolmen tutkimukseen valitun maakunnan teemahaastattelusta. Tutkimuskohteeksi on valittu suomalaisia maakuntia, jotka eroavat toisistaan sekä maantieteelliseltä sijainniltaan että muilta ominaispiirteiltään. Analyysimenetelmänä on käytetty aineistolähtöistä sisällönanalyysiä.

Tutkimuksen teoriaosuus muodostuu älykkään erikoistumisen mallista sekä sen prosessin kolmesta vaiheesta. Tutkimuksessa on hyödynnetty erityisesti Dominique Forayn ja tämän tutkijaryhmän tutkimuksia ja julkaisuja.

Tulosten perusteella älykäs erikoistuminen on koettu suomalaisissa maakunnissa hyväksi aluekehittämisen välineeksi. Prosessi on saanut maakunnat tarkastelemaan omia vahvuuksiaan ja heikkouksiaan uudella tavalla ja mahdollistanut laajemman ja syvemmän yhteistyön eri toimijoiden välillä. Jokaisella maakunnalla on tutkimuksen perusteella omat haasteensa prosessille, mutta nämä eivät ole muodostaneet estettä älykkäälle erikoistumiselle. Maakunnat ovat tutkimuksen perusteella hyötynneet kehittämisestä, joka keskittyy systemaattisesti niiden omiin erityispiirteisiin.

Avainsanat: älykäs erikoistuminen, alueellinen innovaatiostrategia, yrittäjyyden löytäminen, rakenteellinen muutos, aluekehittäminen, maakunnat

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO.....	1
2	ÄLYKÄS ERIKOISTUMINEN.....	3
	2.1 Julkishallinnon rooli.....	4
	2.2 Millaisille alueille älykäs erikoistuminen sopii?	4
	2.3 Rakenteellinen muutos.....	5
3	ÄLYKKÄÄN ERIKOISTUMISEN PROSESSI.....	7
	3.1 Yrittäjyyden löytäminen ja vahvistaminen.....	7
	3.1.1 Yrittäjyyden löytäminen prosessin keskiössä.....	7
	3.1.2 Priorisoitavien alojen valinta.....	8
	3.1.3 Eriyttäminen ja erikoistuminen.....	9
	3.2 Koordinointi ja täydentävät investoinnit.....	10
	3.3 Seuranta ja arviointi.....	11
4	EUROOPAN UNIONI JA ÄLYKÄS ERIKOISTUMINEN.....	13
	4.1 Euroopan unionin aluekehittämisen käsitteitä.....	13
	4.2 Eurooppa 2020-kasvustrategia sekä älykäs erikoistuminen vastauksena unionin aluepoliittisiin haasteisiin.....	14
5	TUTKIMUSASETELMA.....	18
	5.1 Tutkimuskysymykset.....	18
	5.2 Tutkimukseen valitut maakunnat.....	19
	5.3 Tutkimusaineisto ja tutkimusmenetelmä.....	19
6	MAAKUNNAT JA NIIDEN ÄLYKKÄÄN ERIKOISTUMISEN PROSESSIT.....	21
	6.1 Etelä-Savo.....	21
	6.1.1 Yrittäjyyden löytäminen ja vahvistaminen Etelä-Savossa.....	21
	6.1.2 Koordinointi ja täydentävät investoinnit Etelä-Savossa.....	22
	6.1.3 Seuranta ja arviointi Etelä-Savossa.....	24
	6.1.4 Prosessin lopputulos Etelä-Savossa	25
	6.2 Lappi.....	27
	6.2.1 Yrittäjyyden löytäminen ja vahvistaminen Lapissa.....	27
	6.2.2 Koordinointi ja täydentävät investoinnit Lapissa	29
	6.2.3 Seuranta ja arviointi Lapissa	30
	6.2.4 Prosessin lopputulos Lapissa	30
	6.3 Uusimaa.....	32
	6.3.1 Yrittäjyyden löytäminen ja vahvistaminen Uudellamaalla.....	33
	6.3.2 Koordinointi ja täydentävät investoinnit Uudellamaalla	34
	6.3.3 Seuranta ja arviointi Uudellamaalla	36
	6.3.4 Prosessin lopputulos Uudellamaalla	37
7	JOHTOPÄÄTÖKSET.....	39
	LÄHTEET.....	42
	LIITE.....	45

1 Johdanto

Euroalueen talouskriisi herätti Euroopassa ajatuksen siitä, ettei niukkojen resurssien kanssa kamppailevien alueiden ole kannattavaa tehdä kaikkea mahdollista tieteen, teknologian ja innovoinnin alalla. Euroopan komissio tarjoaa tähän vastauksena älykkään erikoistumisen toimintamallia, jonka mukaan sen alueiden tulee keskittyä edistämään sellaisia aloja ja toimintoja, joilla niiden on mahdollista saavuttaa suurin kilpailuetu muihin valtioihin ja alueisiin verrattuna. (Foray ym., 2011, 1-4).

Älykäs erikoistuminen perustuu ajatukseen siitä, että kunkin alueellisen innovaatiojärjestelmän kehityspolut riippuvat sen perinnöllisistä rakenteista ja niiden olemassa olevasta dynamiikasta. Tämän vuoksi alueiden ei tule kehittää vain laajasti kaikkia sen toimialoja, vaan suunnata resurssit järkevämmiin sellaisiin alueellisiin toimintoihin, joilla paikallisen teollisuushistorian ja muiden paikallisten ominaispiirteiden ansiosta on mahdollisuuksia menestyä ja joilla niillä on mahdollisuus tuottaa suurin hyöty. Merkittävää älykkään erikoistumisen ajatukselle on sen puitteissa tapahtuvien kehitystoimenpiteiden kohdistuminen sellaisiin paikallisiin mekanismeihin, joiden on havaittu toimivan. (Mc Cann & Ortega-Argilés, 2011, 2-3). Älykäs erikoistuminen haastaa paikkasokeat aluekehittämisen mallit, joissa ei tunnisteta alueiden ominaispiirteitä eikä samalla niiden heikkouksia ja vahvuuksia (Foray, 2012). Alueiden kehittämistä koskevat haasteet ovat monimutkaisia ja niihin on vaikea vastata yhdenmukaisella strategialla, joten älykkäässä erikoistumisessa kehitystoimia muokataan kunkin alueen omien tarpeiden mukaan (Euroopan komissio, 2014).

Älykäs erikoistuminen on viime vuosien aikana noussut keskeiseksi eurooppalaisen kasvupolitiikan ja talouskehityksen malliksi, ja Euroopan komissio on määrittänyt sen Eurooppa 2020-strategian olennaiseksi osaksi (Mc Cann & Ortega-Argilés, 2011, 2). Älykkään erikoistumisen konsepti otettiin nopeasti teoriasta laajaksi käytännöksi EU:ssa ohjelmakaudella 2014-2020 rakennerahaston rahoituksen ennakkoehtona, ja tämä on herättänyt kritiikkiä siitä, että sen vahvuuksia ja heikkouksia ei olla ehditty tarkastelemaan riittävästi. Älykkään erikoistumisen nopeaa käyttöönottoa ovat

kritisoineet jopa konseptin luojat, kuvailemalla nopeaa politiikan omaksumista ”teoriaa edeltäväksi politiikaksi”. (Di Cataldo ym., 2020, 2-5 & 18).

Muutamia havaintoja EU-alueiden älykkään erikoistumisen strategioista on saatu jo muodostettua. Jotkin strategiat liittyvät alueen omiin erityispiirteisiin vain löyhästi, eivätkä kaikkien strategioiden poliittiset tavoitteet vastaa riittävästi alueiden luontaisia olosuhteita. Sellaisten alueiden, joilla on laadukkaampi hallintojärjestelmä, on havaintojen mukaan ollut helpompi hyötyä älykkään erikoistumisen strategiasta, sillä näillä alueilla on ollut mahdollista luoda kohdennettumpia, selkeämpiä ja realistisempia strategioita. (Di Cataldo ym., 2020, 18-19).

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan tutkimukseen valittujen maakuntien, Etelä-Savon, Lapin ja Uudenmaan älykkään erikoistumisen prosesseja Forayn ym. (2011) erittelemien kolmen älykkään erikoistumisen poliittisen prosessin päävaiheen mukaan. Tähän kolmeen vaiheeseen luetaan yrittäjyyden löytäminen ja vahvistaminen, koordinointi ja täydentävät investoinnit sekä seuranta ja arviointi (Foray ym., 2011, 10). Tarkoituksena on selvittää, miten maakuntien prosessit älykkään erikoistumisen strategioiden muodostamisessa, toteutuksessa ja seurannassa ovat edenneet, sekä kokevatko maakunnat hyötynensä tekemistään älykkään erikoistumisen prosesseista. Lisäksi tutkimuksen osakysymyksinä on tarkoituksena selvittää, miten maakuntien omat erityispiirteet on huomioitu strategiassa sekä onko näillä erityispiirteillä havaittu olleen vaikutusta strategian onnistumiseen.

2 ÄLYKÄS ERIKOISTUMINEN

Älykäs erikoistuminen on konsepti, joka on kulkenut matkan akateemisesta ideasta poliittiseksi välineeksi. Pieni akateemisten asiantuntijoiden ryhmä kehitti idean älykkäästä erikoistumisesta innovaatiopolitiikan osana vuonna 2008, ja Euroopan unioni otti tämän pian käyttöönsä innovaatiosuunnitelmiaan koskien. Ajatus innovaatiopolitiisesta tiettyjen alojen ja toimintojen suosimisesta ei ollut uusi, mutta sitä oli silti tähän asti vältetty. Tämä johtuu siitä, että perinteisen tulkinnan mukaan julkisen politiikan ei tulisi puuttua markkinoiden toimintaan priorisoimalla toisia innovaatioita toisten edelle, sillä tällaiseen priorisointiin liittyy usein virhearviointeja ja markkinoiden vääristymiä. (Foray ym., 2011, 1-4). Päättäjillä ei usein ole yksin hallussaan riittävää tietoa siitä, mikä alueella yritysten näkökulmasta toimii ja mikä ei. Tähän älykäs erikoistuminen tarjoaa vastaukseksi kehittämistä, joka tapahtuu poikkihallinnollisessa yhteistyössä alueen muiden toimijoiden kanssa. (Foray, 2012).

Älykkäässä erikoistumisessa kohdennetaan tutkimus- ja kehittämistoimintaa sellaisille alueellisille toiminnoille, jotka ovat jo valmiiksi vahvoja ja lupaavia, ja joille on jo ehtinyt syntyä paikallista sitoutumista ja kehitystä. Jo valmiiksi olemassa olevien toimintojen kasvuprosessin tukeminen on vähemmän riskialtista kuin kokonaan uusien toimintojen perustaminen. Älykkään erikoistumisen kautta voidaan kehittää joko jo olemassa olevia paikallisia toimialoja tai luoda olemassa olevia toimintoja tai huonosti hyödynnettyjä toimintoja yhdistelemällä kokonaan uusia toimialoja. Älykäs erikoistuminen voimaannuttaa erityisesti sellaisia toimijoita, joilla on paras valmius menestyä. Tällaisilla toimijoilla on käytettävissään inhimillistä pääomaa, palveluntarjoajia sekä yhteyttä alueen ulkopuolisiin resursseihin. (Foray, 2012).

Alueellinen älykkään erikoistumisen innovaatiostrategia perustuu Forayn ym. (2012) mukaan neljään yleiseen periaatteeseen:

1. Kriittinen massa ja priorisointi: alueen tulee valita tarkasti ne erikoistumisensa alueet, joihin sen onärkevintä panostaa resurssejaan. Painopistealueiden tulisi olla myös kansainvälisestä näkökulmasta hyödyllisiä, joten alueiden tulisi välttää niiden valinnassa päällekkäisyyksiä ja pirstoutumista eurooppalaiseen tutkimusalueeseen nähden.
2. Kilpailuetu: alueiden tulee löytää yrittäjyydenlöytämisen prosessin avulla alueensa lupaavimmat kyvykkyudet yhdistelemällä tutkimus-, kehittämis-, sekä innovaatiotoimintaansa.

3. Klusterit ja kansainvälinen yhteistyö: alueiden tulee pyrkiä kilpailukykyisten klusterien kehittämiseen ja luoda alusta tiedon ja teknologian virtaukselle sekä alueen sisällä että sen ulkopuolelle.
4. Yhteistoiminnallinen johtajuus: alueen tulee mahdollistaa julkisen ja yksityisen sektorin kumppanuus ja luoda näiden välille tehokkaita innovaatiojärjestelmiä.

2.1 Julkishallinnon rooli

Älykkään erikoistumisen prosessille on erityistä se, että se ei ole tyypillisen politiikan tavoin päättäjien tasolta ylhäältä alaspäin suuntautuvaa, mutta ei myöskään puhtaasti alhaalta ylöspäin suuntautuvaa. Päättäjät valitsevat ne prioriteetit, joilla aluetta lähdetään kehittämään, mutta tämä valinta suoritetaan älykkään erikoistumisen mallin mukaan tiiviissä yhteistyössä paikallisten toimijoiden kanssa yrittäjyyden löytämisprosessissa. Tässä prosessissa on tavoitteena parantaa yritysten välistä koordinaointia hallituksen määrittämässä kehyksessä. (Foray, 2012).

Julkishallinnon rooli älykästä erikoistumista toteutettaessa on olla johtaja, tiedon välittäjä sekä alueellisten toimijoiden yhteen tuova taho. Älykkääseen erikoistumiseen liittyvä johtajuus voi olla paikalliselle hallinnolle vaikeaa, sillä se on erilaista kuin perinteinen johtaminen. Älykkään erikoistumisen johtaminen edellyttää tavallista enemmän yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa, ja tämä voi olla haastavaa etenkin vähemmän kehittyneillä alueilla, joille ei välttämättä ole ehtinyt kehittyä pitkää historiaa eri tahojen kanssa yhdessä työskentelystä. Päättäjien ja yritysten välinen yhteistyö toimii lähtökohtaisesti vaivattomammin sellaisilla alueilla, joilla on jo valmiiksi olemassa täytäntöönpano-organisaatioiden muodostamia verkostoja. (Foray, 2012)

Päättäjien tulee mahdollistaa alueellista prosessia tukemalla yhteistyöhankkeita, perustamalla erikoistuneita palvelualustoja, käynnistämällä tarvittavia uusia koulutusohjelmia ja olemalla yhteydessä alueen ulkopuolisiin resursseihin. Yrittäjyyden löytämisprosessi on siinä mielessä ainutlaatuinen, että siinä hallinto levittää tukemansa yritysten löytämät innovaatiot ja näiden informaation koko alueen käyttöön ja saa näin aikaan todellisia kehitysmahdollisuuksia sekä rakenteellisia vaikutuksia. (Foray, 2012).

2.2 Millaisille alueille älykäs erikoistuminen sopii?

Älykkään erikoistumisen strategioita ei luoda vain johtaviin innovointi- ja tutkimuskeskuksiin, vaan niitä luodaan myös jälkeenjääneille alueille sekä maaseutualueille (Euroopan komissio 2014).

Älykkään erikoistumisen politiikassa uskotaan, että myös syrjäisemmillä alueilla on mahdollisuus tuottaa kannattavia investointeja, vaikka niiden talouskasvu ei vaikuttaisikaan yhtä todennäköiseltä kuin kasvukeskusten (Di Cataldo ym., 2020, 4).

Alueilla on luonnollisesti keskinäisiä eroja, joten toisilla alueilla tarvitaan aktiivisempaa älykästä erikoistumista edistävää politiikkaa kuin toisilla (Foray, 2012). Älykkään erikoistumisen prosessi on yleensä vaikeampi niillä alueilla, joilla on vain pieni määrä aloja ja yrityksiä, vähäinen väestö tai matalat resurssit. Alueen yritysten huonot verkostot yhteistyöhön muiden yritysten, julkisen sektorin ja paikallisten korkeakoulujen kanssa voivat nekin vaikuttaa älykkään erikoistumisen prosessiin (Foray ym., 2012). Tämän lisäksi alueiden yrittäjyyteen liittyvä historia voi olla keskenään hyvinkin erilainen (Foray, 2012). Syrjäisemmillä alueilla on usein omat haasteensa kriittisen massan ja monimuotoisuuden puutteen suhteen (Di Cataldo ym., 2020, 4). Haastavilla alueilla on erityisen tärkeää keskittyä julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyöhön sekä paikallisten korkeakoulujen välisiin yhteyksiin (Foray ym., 2012).

2.3 Rakenteellinen muutos

Talouden rakenteellinen muutos on monimutkainen ilmiö, jossa talouskasvu aiheuttaa täydentäviä muutoksia talouden eri osa-alueilla, kuten teollisuuden organisoinnissa ja tuotannossa, ja nämä muutokset edelleen vaikuttavat talouskasvuun (Matsuyama, 2008).

Älykkään erikoistumisen tavoitteena olevaa talouden rakenteellista muutosta voidaan saavuttaa Euroopan komission (2014) mukaan muutamalla eri tavalla:

1. Perinteisiä aloja uudistetaan uusien markkinarakojen sekä lisäarvon toimintojen avulla.
2. Hyödynnetään uusia innovointimuotoja, kuten palveluinnovointia, sosiaalista innovointia sekä avointa ja käyttäjäsuuntautunutta innovointia.
3. Aloja nykyaikaistetaan ja parannetaan uusien teknologioiden käyttöönotolla ja levittämällä.
4. Uusia taloustoimintoja kehitetään läpimurtoinnovaatioiden sekä ratkaisevan teknologisen muutoksen avulla.
5. Teknologiaa laajennetaan ja monipuolistetaan jo käytössä olevilta erityisaloilta muille vastaaville aloille.

Älykkään erikoistumisen strategian tulee edistää sellaisten paikallisten innovaatiotyytemien syntymistä ja kehittämistä, jotka käsittelevät tiettyjä markkinarakoja ja jotka liittyvät olemassa

oleviin paikallisiin resursseihin ja tuotantorakenteisiin. Näillä voidaan tutkimus- ja kehittämistoiminnan sekä innovoinnin avulla mahdollistaa paikallisia rakennemuutoksia (Foray, 2012). Rakennemuutokset voivat olla seurausta useammasta prosessista, jotka eivät sulje toisiaan pois (Foray ym., 2012).

3 ÄLYKKÄÄN ERIKOISTUMISEN PROSESSI

Älykäs erikoistuminen on sekä sellainen poliittinen toimintamalli, jolla alueita ja maita kannustetaan ottamaan riskejä muutamien kehittämisen painopisteiden valinnassa ja priorisoinnissa, mutta myös prosessi, joka auttaa päätöksentekijöitä tunnistamaan alueen kilpailukyvyyn parantamisen kannalta mahdolliset erikoistumisen alueet ja toiminnot (Foray, 2012). Tässä luvussa tarkastellaan älykästä erikoistumista siihen liittyvän poliittisen prosessin ja sen eri vaiheiden kautta.

Älykkään erikoistumisen poliittinen prosessi voidaan jakaa Forayn ym. (2011, 10) mukaan kolmeen päävaiheeseen: yrittäjyyden löytäminen ja vahvistaminen, koordinointi ja täydentävät investoinnit sekä seuranta ja arviointi. Nämä vaiheet eivät välttämättä aina etene järjestyksessä, vaan ne voivat myös limittyä toistensa kanssa. Prosessin vaiheet auttavat kuitenkin ymmärtämään ja jaottelemaan erilaisia alueiden tekemiä kehittämistoimenpiteitä. Näiden prosessin vaiheiden kautta esitellään jäljempänä tämän tutkimuksen tulokset.

3.1 Yrittäjyyden löytäminen ja vahvistaminen

Älykkään erikoistumisen prosessin ensimmäinen vaihe on yrittäjyyden löytäminen ja vahvistaminen. Yrittäjyys ja yrittäjyystieto ovat älykkään erikoistumisen prosessin veturi ja ohjaavat kaikkea toimintaa (Foray, 2012).

3.1.1 Yrittäjyyden löytäminen prosessin keskiössä

Yrittäjyyden löytäminen liittyy yrittäjyyden teoriaan, jossa yrittäjät etsivät, tunnistavat ja arvioivat liiketoimintamahdollisuuksiaan. Yrittäjätieto ei rajaudu vain yrityksiin, vaan teoriaa voi soveltaa myös muihin organisaatioihin, ja tämän tutkimuksen puitteissa yrittäjämäinen löytäminen liittyy alueella tapahtuvaan yrittäjyyteen, johon osallistuvat alueen yhteisö, aluekehittäjät, yritykset ja politiikan tekijät. (Virkkala, 2015). Erityistä älykkääseen erikoistumiseen liittyvään yrittäjyyden löytämiseen onkin juuri se, että siinä tunnustetaan valtion, akateemisen tiedontuotannon ja markkinoiden välinen suhde, jossa innovaatiot tapahtuvat alueellisessa yhteistyössä kaikkien näiden toimijoiden kesken. Tämä poikkeaa EU:n aiemmasta klusteriajattelusta, jossa innovaatioiden nähdään syntyvän yritysten muodostamissa keskittymissä, ja jossa pyritään tietoisesti saavuttamaan

teollisuuteen liittyvien yritysten yhteen kasautumista. Myös älykkään erikoistumisen politiikassa klusterit nähdään toivottavina, mutta kokonaisuudessa huomioidaan myös muut alueelliset toimijat. (Eklinder-Frick ym., 2020, 2000).

Yrittäjyyden löytämisen tulisi keskittyä toimintoihin, joten sen kohteena ei tulisi olla yksittäisiä yrityksiä tai toimialoja. Yrittäjyyden löytämisprosessit edellyttävät useimmiten paikallisen, hajanaisen tiedon integrointia. Tähän tarvitaan poliittista prosessia, jolla mahdollistetaan ja tuetaan yrittäjyyteen liittyvien löytöjen ja näiden kehittämiseen tarvittavan tiedon tuottamista ja yhdistelyä yritysten, yliopistojen ja muiden toimijoiden välillä. (Foray, 2012). Löytämisen kohteena tulisi olla sellaisia toimintoja, jotka ovat vasta aluillaan. Ideana on se, että valitulle toiminnolle annetaan mahdollisuus ja siihen panostetaan tietyn, ennalta suunnitellun ajanjakson ajan, jonka jälkeen se joko päättyy tai jatkaa toimintaansa omilla syntyneillä panoksillaan markkinalähtöisesti. (Virkkala, 2015). Yrittäjyyden löytämisprosessi on yksinkertaistettuna taloudellista kokeilua uusien, pääosin tieteellisistä ja teknologisista keksinnöistä tulevien innovaatioiden kanssa. Yrittäjyyden löytäminen on ratkaiseva vaihe, jonka avulla saadaan aikaan edellisessä luvussa esiteltyä talouden rakenteellista muutosta. (Foray, 2012).

Julkisen hallinnon tehtävänä on tarjota yrittäjille kannustimia uusien innovaatioiden etsimiseen ja löytämiseen. Nämä kannustimet eivät saa kuitenkaan olla sellaisia, jotka tarjoaisivat yrityksille mahdollisuuden monopoliasemaan löytämiensä innovaatioiden käyttöoikeuksien suhteen, sillä tällainen estäisi muiden alueen toimijoiden hyötymisen löydöksestä ja haittaisi älykkään erikoistumisen mukaista alueellista erikoistumista. (Foray ym. 2011, 11). Päättäjät eivät saa puuttua liiaksi yrittäjyyden löytöprosessiin, mutta heidän tulee kuitenkin tukea löytöprosessia ja arvioida löydösten potentiaalia järkevästi. Päättäjiltä edellytetään älykkään erikoistumisen prosessin löytöjen arvioinnissa hyviä havainnointi- ja analysointivalmiuksia, jotka ovat mahdollisia vain paikalliset erityispiirteet tunteville henkilöille. (Foray, 2012).

3.1.2 Priorisoitavien alojen valinta

Älykkään erikoistumisen prosessi lähtee liikkeelle siitä, että alueelliset päättäjät tekevät tiukan itsearvioinnin alueensa mahdollisuuksista, tietopohjasta, osaamisesta, kyvyistä ja keskeisistä toimijoista. Arvioissa tulee unohtaa perinteinen talouspoliittinen ajattelu ja keskittyä sen sijaan niihin tekijöihin, jotka voivat synnyttää alueellisen kilpailuedun muihin alueisiin nähden. (Mc Cann & Ortega-Argilés, 2011, 2-3). Priorisoitavien alojen valinnassa tulee välttää sitä, että valittaisiin vain sellaisia aloja, jotka ovat jo valmiiksi menestyviä. Älykkäässä erikoistumisessa on kyse riskien

ottamisesta ja mahdollisiin tulevaisuuden kykyihin satsaamisesta, joten siinä ei tule pelata liaksi varman päälle. (Di Cataldo ym., 2020, 4).

Tiettyjen tutkimus- ja kehittämistoimenpiteiden suosiminen ja priorisointi on poliittisesti haastavaa ja sisältää suuren riskin epäonnistumisesta. Tämän vuoksi älykkäässä erikoistumisessa prioriteetit määritetään yhteistyössä paikallisen hallinnon sekä paikallisten yritysten ja muiden toimijoiden kanssa. (Foray, 2012). Älykkään erikoistumisen strategioilla pyritään saamaan kaikki alueen sidosryhmät toimimaan saman vision edistämiseksi. Strategioiden yhteydessä tulee varmistaa, että alueen poliittinen tuki ohjataan tehokkaimmalla tavalla alueen yleistavoitteiden sekä yritysten saaman hyödyn näkökulmasta. Lisäksi strategian tulee lisätä ja kannustaa yksityisiä investointeja sekä kiinnittää kansainvälisten sijoittajien huomio alueen mahdollisuuksiin. Tätä edesauttaa strategiassa määritellyt alueellinen asiantuntemus tiettyä osaamisaluetta tai markkinarakoa kohden sekä saatavilla oleva julkinen tuki tällaisen erikoistumisen saavuttamiseen. (Euroopan komissio, 2014)

Valittujen älykkään erikoistumisen prioriteettien ja alojen tulee olla riittävän kapeita, jotta niiden välille pääsee syntymään yhteyksiä, tiedon heijastumista ja kriittistä massaa. Mikäli päättäjät priorisoivat ja valitsevat liian laajoja alueita, alueellista erikoistumista ei pääse syntymään älykkään erikoistumisen tarkoittamalla tavalla. Kapeammalla painopistealueella sama määrä tuettuja hankkeita synnyttävät tiiviimmän kokonaisuuden, joka saa aikaan potentiaalisesti suuremman mittakaavan sillä alalla, johon ne ovat erikoistuneet. (Euroopan komissio, 2014)

3.1.3 Eriyttäminen ja erikoistuminen

Älykkään erikoistumisen strategian suunnitteluvaiheessa alueiden tulee keskittyä kahteen seikkaan: innovointivalmiuksiansa eriyttämiseen sekä erikoistumiseen. Eriyttämisessä on kyse siitä, että alueen ominaispiirteitä, kuten sen historiaa ja maantieteellisiä, väestöllisiä ja sosioekonomisia olosuhteita tarkastellaan kriittisesti ja muodostetaan kuva alueen tutkimus- ja kehittämistoiminnan erityisvalmiuksista sekä alueellisista mahdollisuuksista. Alueiden tulisi tunnistaa sen tulevaisuuden mahdollisuuksien ja olemassa olevien valmiuksien välillä olevia yhdistelmiä, joita se voi lähteä kehittämään edelleen. Mikäli aluetta ei ole eriytetty, sen on vaikea havaita, millä alalla sen tulisi kehittää kilpailukykyään. Tämä voi johtaa tilanteeseen, jossa alue päätyy kilpailemaan itselleen hyvin epäsuotuisalla alalla, johon sillä ei ole todellisuudessa riittävää kriittistä massaa. Erikoistumisessa on puolestaan kyse siitä, että kun alue on saanut tunnistettua edellä mainittuja yhdistelmiä, sen tulisi keskittää tutkimus-, kehittämis-, ja innovaatiotoimintaansa (TKI) näihin

yhdistelmiin. Tällainen erikoistumisen toiminta sisältää muun muassa resurssien keskittämistä, toimijoiden löytämistä sekä tunnistettuihin ja valittuihin aloihin liittyviin hankkeisiin kannustamista. Koska yritykset eivät välttämättä innostu juuri näiden alueellisesti tunnistettujen alojen parissa toimimisesta, alueellisten päättäjien tulee tarjota erityisiä julkisia etuja siitä, että yritykset ja muut toimijat kehittävät tietämystä ja innovointia valituilla aloilla. (Foray 2012, 6).

Innovaatiotoiminnan tuottavuuden kannalta merkittäviä tekijöitä ovat kunkin alueen toimijajoukon koko, mittakaava sekä innovaatiotoimijoiden kriittinen massa. Kaupunkikeskuksilla ja suurilla alueilla on innovoinnin suhteen huomattava etu pienempiin alueisiin verrattuna, joten innovaatiotoiminta ei välttämättä ole aivan jokaisella alueella samalla tasolla. Erityisesti pienempien alueiden tulee tehdä tiukkoja valintoja sen suhteen, mihin ne erikoistuvat. (Foray 2012, 6).

Eriyttämisen ja erikoistumisen poliittiset tavoitteet vahvistavat toistensa positiivisia vaikutuksia ja täydentävät toisiaan. Tämän vuoksi nämä toiminnot tulisi toteuttaa yhdessä ja pyrkiä molempien politiikkojen tavoitteiden saavuttamiseen. Ilman eriyttämistä ja erikoistumista alueellinen politiikka saattaisi päätyä tukemaan sellaisia yksittäisiä ja toisistaan riippumattomia toimintoja, jotka eivät kykenisi parhaiten hyödyntämään positiivisia paikallisvaikutuksia. Tällaiset toiminnat ja hankkeet usein päätyvät epäonnistumaan tai ne saatetaan siirtää toisille alueille, joilta löytyy jo valmiiksi valmiuksia niiden toteuttamiselle. Tällainen kehitys puolestaan on erittäin epäedullista paikalliselle elinvoimalle sekä kilpailukyvyllä. (Foray 2012, 6).

3.2 Koordinointi ja täydentävät investoinnit

Toisessa älykkään erikoistumisen prosessin vaiheessa julkisen hallinnon tehtävänä on tukea ja vahvistaa alueen lupaavimpia hankkeita. Jotkin hankkeet vaativat suuriakin investointeja toteutuakseen, joten hallinnon tulee kehittää hankkeita tukevia koordinoititoimenpiteitä. Tällaisia toimenpiteitä ovat yleensä sellaiset, jotka tarjoavat hankkeille täydentäviä julkisia etuja, kuten verohyvityksiä, kilpailua edeltävää tutkimus- ja kehittämistoimintaa, sekä täydennyskoulutusohjelmia ja muita tukia työssä tapahtuvalle koulutukselle. (Foray ym. 2011, 13-14).

Älykkään erikoistumisen strategioilla pyritään varmistamaan alueellisten tutkimus- ja innovointivarojen kriittisen massan muodostuminen. Kriittinen massa merkitsee tässä yhteydessä alueellisten tutkimus- ja innovointivarojen omavaraisuuden riittävää liikemäärää. Kriittistä massaa voidaan tukea alueellisella yhteistyöllä sekä julkisilla investoinneilla, esimerkiksi vahvistamalla

alueella tarvittavia henkilöstöresursseja sekä osaamisinfrastruktuuria. Tämän lisäksi tekemällä yhteistyötä muiden alueiden ja näiden innovaatiotoimijoiden kanssa voidaan hyötyä toisten alueiden tiedosta ja osaamisesta. Kun alueet tekevät yhteistyötä muiden alueiden ja niiden innovaatiotoimijoiden kanssa, alueelliset yritykset voivat kansainvälistyä ja alueen tietopohjaan liittyvät tiedot pääsevät virtaamaan sen ulkopuolelle. (Euroopan komissio, 2014).

Kansallisille ja kansainvälisille markkinoille tulo on oleellinen osa älykkään erikoistumisen prosessia (Foray, 2012). Älykkään erikoistumisen strategioiden uskotaan lisäävän alueiden kilpailupotentiaalia, ulospäinsuuntautuneisuutta ja näkyvyyttä sekä auttamaan alueiden yrityksiä sijoittumaan maailmanlaajuisille markkinoille ja kansainvälisiin arvoketjuihin. Strategioiden uskotaan lisäksi houkuttelevan alueelle yksityisiä investointeja ja kansainvälisiä sijoittajia, joten alueiden asiantuntemuksen ja erikoistumisten osoittaminen on tärkeää. Uusien toiminta-alojen muodostaminen alueella valmiina olevista klustereista on yksi merkittävä keino edistää osaamiseen perustuvaa kasvua ja kansallista ja kansainvälistä kilpailukykyä. Tämä onnistuu esimerkiksi läheisten taloudellisten toimintojen välisellä täydentävällä kehittämisellä ja alueellisten vahvuuksien yhdistelemisellä uusien teollisuuden valmiuksien luomiseksi sellaisilla aloilla, joilla on suurta kasvupotentiaalia. (Euroopan komissio 2014).

3.3 Seuranta ja arviointi

Kolmannessa vaiheessa älykkään erikoistumisen prosessia julkisen hallinnon tehtävänä on arvioida ja seurata valittujen ja priorisoitujen alojen kehitystä. Priorisoitujen alojen tukemista ei pidä lopettaa liian varhaisessa vaiheessa, mutta kannattamattomista aloista tulee olla valmis luopumaan, jottei käytettävissä olevia resursseja hukata sellaisiin hankkeisiin, joilla ei ole todellista potentiaalia menestyä. Tulevaisuuden ennakointi siinä, mikä hanke tulee menestymään ja mikä ei, on todella haastavaa, mutta arvioinnissa on mahdollista käyttää kriteereinä ainakin sitä, miten laajaa hankkeen toiminta on, miten suuri hankkeen vaikutus on alueen kauppataaseelle, kokonaistyöllisyydelle ja ammattitaitoiselle työvoimalle, sekä miten paljon hanketta joutuu rahoittamaan. Merkittäviä arvioinnissa huomioitavia seikkoja ovat myös se, millaiset mahdollisuudet hankkeella on vaikuttaa alueen rakennemuutoksiin, eli miten se liittyy alueen ja sen yhteistyökumppanien nykyisten toimintalinjojen ja tekniseen ja tieteelliseen tietopohjaan, sekä se, miten suuret hyödylliset heijastusvoimat hankkeella on alueelle, eli miten hankkeen toiminta edistää alueen muuta tutkimus- ja kehittämistoimintaa. Arvioinnin jälkeen julkisen hallinnon tehtävänä on laatia strateginen visio aluetalouden lyhyen aikavälin kehityksen keskeisistä suunnista ja levittää tätä visiota alueen

taloudellisten toimijoiden kesken. Muodostettavan strategian tulee olla realistinen ja toteutettavissa oleva. (Foray ym. 2011, 13).

Älykkään erikoistumisen tarkoituksena ei ole muodostaa itsenäisiä ja muista erillisiä alueita tai suljettuja paikallistalouksia, vaan ideana on, että alueet voivat hakea sellaisia kriittisiä resursseja ja tietoja myös alueen ulkopuolelta, joita niillä ei ole saatavilla paikallisesti. Erikoistumisen tulee olla joustavaa, jotta se säilyttää mahdollisuutensa tulevaan kehitykseen eikä muutu sellaiseksi malliksi, jossa päättäjät valitsevat prioriteetit ja yrittäjät vain toteuttavat nämä. Toimintojen priorisointiin ja toteuttamiseen liittyy myös älykkäässä erikoistumisessa epäonnistumisen mahdollisuus, joten alueiden tulee olla valmiita muuttamaan valitsemiaan painopisteitä tai jopa lopettamaan niitä. Alueilla tulee olla valmius luoda uusia prioriteetteja vanhojen rinnalle löytäessään uusia mahdollisuuksien ja valmiuksien yhdistelmiä. Näiden asioiden vuoksi päättäjien tulee asianmukaisella seurantajärjestelmällä seurata asettamia prioriteetteja ja mitata niiden toteutumista. (Foray, 2012).

4 EUROOPAN UNIONI JA ÄLYKÄS ERIKOISTUMINEN

Tässä luvussa esitellään älykäs erikoistuminen Euroopan unionin näkökulmasta. Koska suomalaisten maakuntien velvoite älykkään erikoistumisen strategian laatimiselle on peräisin EU:sta, kokonaisuuden ymmärtämiseksi on tärkeää ymmärtää EU:n aluepolitiikkaa, siihen liittyviä aluekehittämisen käsitteitä sekä Euroopan unionin ja älykkään erikoistumisen välistä suhdetta.

4.1 Euroopan unionin aluekehittämisen käsitteitä

Euroopan unionin koheesiopolitiikka on politiikkaa, jolla on tarkoitus puuttua sekä jäsenmaiden alueiden sisäiseen että niiden väliseen yhteiskunnalliseen eriarvoisuuteen. Monet alueiden koheesiota edistävät keinot ovat unionin toimialueella, jolla jäsenvaltio ja unioni käyttävät jaettua toimivaltaa, joten ne edellyttävät jäsenvaltioilta tukea talous-, alue-, ja sosiaalipoliittisesti. Koheesion edistäminen onnistuu unionilta parhaiten taloudellisten välineiden kautta, esimerkiksi lisäämällä investointeja ja siten lisäämällä taloudellista kasvua. (Blomberg, 2009). Koheesiopolitiikka on Euroopan unionin tärkein investointipolitiikka, joka on suunnattu kaikille sen alueille ja kaupungeille. Koheesiopolitiikalla tuetaan yritysten kilpailukykyä, kestävästä kehityksestä, taloudellista kasvua ja työpaikkojen luomista, sekä parannetaan kansalaisten elämänlaatua. (Euroopan komissio 2021).

Euroopan unionin rakennerahastot ovat välineenä sen aluepolitiikalle. Sekä unionin alue- että rakennepolitiikka perustuu rakennerahoitukseen, johon kanavoidaan EU:n budjetista noin kolmasosa. Nämä rakennerahastot pyrkivät lisäämään EU:n taloudellista ja sosiaalista yhteenkuuluvuutta jakamalla määrärahoja jäsenvaltioiden alueille ja toimintoille, jotka on tarkemmin määritelty rakennerahastoja koskevassa Neuvoston asetuksessa (EY 1260/1999). Näitä alueita ja toimintoja ovat kehityksessä jälkeenyjääneet ja rakenteellisissa vaikeuksissa olevat alueet sekä ammatillinen koulutus, työllisyys ja järjestelmien mukauttaminen ja nykyaikaistaminen. Muita rahoituksen kohteita ovat ympäristön suojelu sekä tasa-arvon edistäminen miesten ja naisten välillä. Rakennerahaston rahastovaroja hallinnoi asianomaisen komission pääosasto ja niiden kansallisen tason hallinnoinnista säädetään tarkemmin lailla ja asetuksella. (Kangas, 2002). Eurooppa 2020-strategian yhteydessä Euroopan komissio on asettanut ennakkoehdoksi, että jäsenvaltioilla ja näiden

alueilla tulee olla luotuna älykkään erikoistumisen strategia, jotta nämä voivat saada rahoitusta rakennerahastoista (Euroopan komissio, 2014).

Innovaatio on sellainen keksintö tai idea, joka tuottaa lisäarvoa tai on parannusta johonkin olemassa olevaan. Innovaatioita on monenlaisia, ja käsite voikin tarkoittaa niin uutta tuotetta kuin uudenlaista toimintamallia, joka osoittautuu hyödylliseksi ja se otetaan riittävän laajaan käyttöön. Taloudelliset mahdollisuudet sekä kysyntä- ja kilpailuolosuhteet vaikuttavat siihen, miten arvokkaaksi innovaatio osoittautuu. (Alasoini ym., 2004). Innovaatioiden järjestelmällinen kehittäminen ja etsiminen on toimintaa, jota tekevät niin yritykset, organisaatiot kuin alueetkin. Innovaatiotoiminnalle olennaista ei ole uuden keksiminen, vaan innovaation löytäminen, hyväksyminen ja hyödyntäminen. (Luostarinen, 2004). Tässä tutkimuksessa innovaation käsite liittyy luvussa 3.1.1 esiteltyyn yrittäjyyden löytämisen käsitteeseen.

Klusteri on verkostorakennelma, jossa samalla alueella on tunnistettavissa voimavaroja, yhteistyösuhteita ja osaamista, jotka yhdessä parantavat merkittävästi alueen liiketoiminnan kilpailukykyä kansallisilla ja kansainvälisillä markkinoilla (Luostarinen, 2004). Klusteroitumista tapahtuu, kun useat yritykset keskittyvät samalle alueelle ja kilpailevat keskenään asiakkaista ja resursseista. Alueen toimijoiden ollessa vuorovaikutuksessa keskenään myös innovaatiot ja tieto virtaavat alueella yritysten ja toimijoiden välillä, ja tämä lisää entisestään yritysten kilpailukykyä niin paikallisesti kuin kansallisesti ja kansainvälisestikin. Klustereita eli alueellisia verkostoja tietoisesti hyödyntämällä alueellista menestystä voidaan lisätä. Klustereiden hyödyntäminen edellyttää sitä, että alueelliset vahvuudet osataan tunnistaa ja niitä ollaan valmiita kehittämään. (Peltoniemi, 2005).

4.2 Eurooppa 2020 -kasvustrategia sekä älykäs erikoistuminen vastauksena unionin aluepoliittisiin haasteisiin

Euroopan unionin viimeisin ohjelmakausi, 2014-2020 on ollut haastava monella tapaa. Erityisen haasteen toiminnalle on tuonut euroalueen talouskriisistä toipuminen (Euroopan komissio, 2015), joka on seurausta 2010-luvulla Yhdysvalloista alkaneesta finanssikriisistä (Eduskunta, 2021). Tämän lisäksi unionin huomiota ovat vaatineet ympäristöhaasteisiin ja ilmastonmuutokseen vastaaminen, köyhyyden ja sosiaalisen syrjinnän torjuminen sekä koulutuserojen kaventaminen. (Euroopan komissio, 2015).

Euroopan unioni on hyväksynyt joulukuussa 2013 Eurooppa 2020 -kasvustrategian tulevalle vuosikymmenelle. Strategia on osa EU:n koheesipolitiikkaa, eli Euroopan unionin alue- ja rakennepolitiikkaa. Strategian tarkoituksena on parantaa EU:n alueen työllisyyttä, tuottavuutta sekä sosiaalista yhteenkuuluvuutta asettamalla kolme tavoitetta:

1. Älykäs kasvu, joka perustuu tietoon ja innovaatioihin;
2. Kestävä kasvu, joka edistää resurssitehokkaampaa, vihreämpää ja kilpailukykyisempää taloutta;
3. Osallistava kasvu, jolla edistetään talouden korkeaa työllisyyttä, joka puolestaan tuottaa taloudellista, sosiaalista ja alueellista yhteenkuuluvuutta. (Foray ym., 2012).

Eurooppa 2020 -strategia pyrkii vastaamaan osaltaan talouskriisiin (Foray ym., 2012). Se on kehys, jonka puitteissa kaikki Euroopan unionin politiikat toimivat (Mc Cann & Ortega-Argilés, 2011, 2). Strategialla pyritään lisäämään investointeja tutkimukseen, innovaatioihin sekä yrittäjyyteen ja maksimoimaan eurooppalaista, kansallista ja alueellista tutkimus- ja innovaatiopotentiaalia. Osana Eurooppa 2020 strategiaa Euroopan unionin komissio on hyväksynyt myös Innovaatiunioni-nimisen lippulaivahankkeen. Tämä hanke esittelee kattavan innovaatiostrategian, jossa älykäs erikoistuminen on asetettu avainasemaan keinona saavuttaa Eurooppa 2020 -strategian sisältämät tavoitteet älykkästä, kestävästä ja osallistavasta kasvusta. (Foray ym., 2012).

Alueellista älykästä erikoistumista tarjotaan vastaukseksi Euroopassakin ilmenevälle polarisaatioilmiölle, jossa joillekin alueille kerääntyy suuri osa kansallisista tai eurooppalaisista yrityksistä sekä elinvoimasta ja toiset alueet kuihtuvat. Tilanteessa, jossa kaikki alueet pyrkivät kilpailemaan samoilla trendikkäillä aloilla ja jäljitellä innovaatiotoiminnassa toisiaan, vain osa alueista menestyy. Tämä on taloudellisesti tehotonta Euroopalle. Kun alueet erikoistuvat sellaisille aloille, joilla ne omaavat eniten paikallista kasvupotentiaalia, jokaisella alueella on mahdollisuus menestyä ja kasvattaa kilpailukykyään. Kun kaikki taloudellinen kasvu ei kohdennu vain muutamalle alueelle, voidaan välttää perinteinen koheesipolitiikka, jossa varallisuutta siirretään menestyneemmiltä alueilta kuihtuville. Älykkään erikoistumisen odotetaan muodostavan Euroopan alueelle enemmän teknologian ja tutkimuksen monimuotoisuutta. Tällöin alueiden tutkimus- ja kehittämistoiminta sekä koulutusinvestointiohjelmat eivät ajaudu liiaksi päällekkäisiksi keskenään ja eurooppalainen tietopohja pysyy laajempänä. Älykkään erikoistumisen politiikka ei syrjäytä muita alueellisen kehittämisen politiikkoja tai ohjelmia, vaan täydentää niitä toimien lisävaihtoehtona alueellisen kilpailukykyyn lisäämiselle (Foray, 2012). Euroopan komissio uskoo älykkään

erikoistumisen vastaavan myös muihin nykypäivän ongelmiin, kuten väestörakenteen muutokseen, luonnonvarojen käytön tehokkuuteen, energiavarmuuteen sekä tarpeeseen sopeutua ilmastonmuutokseen. Lisäksi älykkään erikoistumisen tarkoituksena on lisätä EU:n, kansallisen tason ja alueellisen tason politiikan sekä julkisten ja yksityisten investointien välistä yhteisvaikutusta. (Euroopan komissio, 2014).

Älykäs erikoistuminen ei ole käsite, joka olisi syntynyt vasta Eurooppa 2020 -strategian yhteydessä, vaan sillä on pidemmät juuret innovointistrategioiden tukemisessa alueilla sekä taloudellisessa ajattelussa suurtenkin kansainvälisten toimijoiden, kuten Maailmanpankin, OECD:N ja IMF:n keskuudessa. Erityinen asia älykkääseen erikoistumiseen Euroopan kannalta on kuitenkin Eurooppa 2020 -strategian yhteydessä asetettu ennakkoehto, jonka mukaan älykkään erikoistumisen strategia on välttämätön Euroopan aluekehitysrahaston rahoituksen saamiselle. (Euroopan komissio, 2014).

Älykkääseen erikoistumiseen pohjautuvaa tutkimus- ja innovaatiostrategiaa, eli Research and Innovation Strategy based on Smart Specialisation (RIS3) koskevan ennakkoehdon mukaisesti EU:n jäsenvaltioilla ja alueilla on oltava älykkään erikoistumisen strategia, joka määritellään seuraavasti:

1. Strategia perustuu SWOT-analyysiin (Euroopan komissio, 2014), eli nelikenttäanalyysiin, jota on perinteisesti käytetty yritysideoiden toimivuuden arviointiin. Lyhenne SWOT tulee sanoista Strengths (Vahvuudet), Weaknesses (Heikkoudet), Opportunities (Mahdollisuudet) ja Threats (Uhat) (Gürel & Tat, 2017).
2. Strategiassa kuvataan toimenpiteet teknologian ja tutkimuksen kehittämiseen liittyvien investointien kasvattamiseksi.
3. Strategiaan sisältyy seuranta- ja arviointijärjestelmä.
4. Jäsenvaltio on hyväksynyt strategian yhteydessä kehyksen, joka määrittää innovointiin ja tutkimukseen varatut talousarviomäärärahat.
5. Jäsenvaltio on hyväksynyt strategian yhteydessä useamman vuoden kattavan, EU:n prioriteetteihin liittyvien investointien priorisointia ja budjetointia käsittelevän suunnitelman. (Euroopan komissio, 2014).

Älykkään erikoistumisen strategia määritellään 17 päivä joulukuuta vuonna 2013 annetussa EU:n asetuksessa N:o 1301/2013 seuraavalla tavalla:

”Älykkäällä erikoistumisstrategialla tarkoitetaan kansallisia tai alueellisia innovaatiostrategioita, joissa asetetaan prioriteetteja kilpailuedun luomiseksi kehittämällä tutkimus- ja innovaatiovahvuuksia ja sovittamalla niitä liiketoiminnan tarpeisiin, jotta voidaan reagoida esiin tuleviin mahdollisuuksiin ja markkinakehitykseen johdonmukaisella tavalla välttämällä samalla päällekkäisyydet ja toimien pirstoutuminen. Älykäs erikoistumisstrategia voi olla kansallisen tai alueellisen tutkimus- ja innovaatiotoiminnan strategisen toimintapoliittisen kehyksen muodossa tai sen osa. Älykkään erikoistumisen strategioiden laatimiseen osallistuu yrittäjyyttä edistävässä prosessissa kansallisia tai alueellisia hallintoviranomaisia ja sidosryhmiä, kuten yliopistoja ja muita korkea-asteen oppilaitoksia, yrityksiä ja työmarkkinaosapuolia.” (Euroopan komissio, 2014).

Euroopan komissio on perustanut Sevillan EU:n yhteisen tutkimuskeskuksen isännöimän foorumin tukemaan alueita niiden älykkään erikoistumisen strategioiden kehittämisessä sekä alueiden lupaavimpien taloudellisten mahdollisuuksien tunnistamisessa (Di Cataldo ym., 2020, 4). Lisäksi Euroopan komissio on julkaissut erityisen älykkään erikoistumisen strategioita käsittelevän oppaan, joka on suunnattu rakennerahastojen hallintoviranomaisille, päätöksentekijöille ja aluekehityksen ammattilaisille. Opasta on tarkoitus täydentää ja päivittää tarvittaessa. Oppaassa esitellään älykkään erikoistumisen käsite ja annetaan ohjeita siihen liittyvien tutkimus- ja innovaatiostrategioiden muodostamiseen. (Foray ym., 2012).

5 TUTKIMUSASETELMA

5.1 Tutkimuskysymykset

Euroopan komissio on asettanut ohjelmakaudelle 2014-2020 älykkään erikoistumisen strategioiden laatimista koskevan ennakkoehdon, jonka mukaan jokaisen alueen tulee laatia oma älykkään erikoistumisen strategiansa saadakseen rahoitusta Euroopan aluekehitysrahastosta (Euroopan komissio, 2014). Tämän seurauksena myös suomalaisissa maakunnissa on laadittu omat älykkään erikoistumisen strategiat. Strategian laatiminen, toteuttaminen ja seuraaminen on prosessi, jota luotsaamaan Euroopan komissio on laatinut alueille yhteisen ohjeistuksen.

Tutkimuskysymyksinä ovat:

1. Minkälaisia älykkään erikoistumisen prosesseja tutkimukseen valituissa maakunnissa on käyty läpi?
2. Kokevatko esimerkkinä olevat maakunnat hyötynensä tekemistään älykkään erikoistumisen prosesseista?

Lisäksi tutkimuksen osakysymyksinä ovat:

1. Miten näiden maakuntien omat erityispiirteet näkyvät tehdyissä strategioissa?
2. Onko maakunnan erityispiirteillä suoraa vaikutusta prosessin onnistumiselle?

Koska älykkään erikoistumisen konsepti otettiin verrattain nopealla aikataululla teoriasta käytäntöön EU:ssa, sen toimivuudelle ei vielä ole luotettavaa näyttöpohjaa (Di Cataldo ym., 2020, 4-5 & 18). Älykäs erikoistuminen otettiin ensimmäisen kerran laajaan käyttöön EU:n ohjelmakaudella 2014-2020 rakennerahaston rahoituksen ennakkoehtona, joten vasta nyt kyseisen ohjelmakauden päätyttyä voidaan alkaa muodostaa todellista kuvaa siitä, miten älykäs erikoistuminen on todella toiminut EU:n koheesiopoliittikan osana (Di Cataldo ym., 2020, 2). Tämän vuoksi on hyödyllistä tutkia, miten suomalaisten maakuntien poliittinen prosessi on edennyt älykkään erikoistumisen strategioiden suhteen, sekä ovatko maakunnat kokeneet hyötynensä tekemistään älykkään erikoistumisen strategioista. Lisäksi tutkimuksen osakysymyksinä olevat maakuntien erityispiirteisiin liittyvät

kysymykset vastaavat kysymykseen siitä, miten suomalaisten maakuntien erityispiirteet vaikuttavat strategioihin ja niiden toimivuuteen.

5.2 Tutkimukseen valitut maakunnat

Tutkimukseen on valittu suomalaisiksi esimerkkimaakunniksi Etelä-Savo, Lappi ja Uusimaa. Maakunnat on valittu tutkimukseen, sillä ne eroavat toisistaan merkittävästi sekä maantieteelliseltä sijainniltaan että muilta ominaispiirteiltään. Jokaisella valitulla maakunnalla on lisäksi netissä saatavilla selkeät ohjelmat ja tavoitteet strategialle sekä erikseen nimetty työryhmä. Tutkimus rajautuu kolmeen maakuntaan, sillä määrä on kandidaatin tutkielman puitteissa sopivan laaja antaen mahdollisuuden paneutua kunkin maakunnan ominaispiirteisiin riittävästi. Maakunnat esitellään tarkemmin luvussa 6.

5.3 Tutkimusaineisto ja tutkimusmenetelmä

Tutkimus on toteutettu laadullisena tutkimuksena, jossa on hyödynnetty empiiristä aineistoa. Tutkimus on toteutettu laadullisena tutkimuksena, sillä näin kohdetta on voitu ymmärtää mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Kolme tapausesimerkkiä eli kolme tutkimukseen valittua maakuntaa muodostavat lähtökohdan tarkastelulle, jossa esitellään myös yleisemmin lyhyesti sitä, mitä älykäs erikoistuminen oikeastaan on ja millainen prosessi sen taustalla vaikuttaa. Tarkasteltavana tutkimuksessa ovat edellä esitetyn mukaisesti suomalaiset maakunnat Etelä-Savo, Lappi ja Uusimaa.

Tutkimuksen aineisto muodostuu seuraavista osista. Aineistoa on kerätty teoriapohjaa varten älykkääseen erikoistumiseen perustuvista vertaisarvioituista julkaisuista sekä kirjallisuudesta, Tutkimuksessa on hyödynnetty Dominique Forayn ja tämän tutkijaryhmän tutkimuksia ja julkaisuja, sillä he ovat taho, joka on kehittänyt älykkään erikoistumisen politiikkamallin tilaustyönä Euroopan unionille (Merenheimo ym., 2019). Erityisesti tutkimuksessa hyödynnetään Forayn ym. (2011) älykästä erikoistumista ja sen prosessia koskevaa työpaperia, jossa älykkään erikoistumisen poliittinen prosessi on jaettu kolmeen eri vaiheeseen. Tutkimuksessa tätä teoreettista jakoa käytetään pohjana, jonka mukaan tutkimukseen valittujen maakuntien älykkään erikoistumisen prosesseja käydään läpi. Lisäksi tutkimuksessa on käytetty Euroopan unionin nettisivuja, sillä älykkään erikoistumisen strategiat tulevat Euroopan unionin koheesipolitiikan vaatimuksista. Tämän vuoksi EU-näkökulman mukana pitäminen on oleellista tutkimukselle.

Maakuntien älykkään erikoistumisen strategioiden prosessien osalta tietoa on kerätty Etelä-Savon, Lapin ja Uudenmaan maakuntien verkkosivuilta sekä empiiristä tietoa tutkimusta varten tehdyistä haastatteluista, joissa on haastateltu kustakin valitusta maakunnasta henkilöä/henkilöitä, jotka ovat olleet mukana maakunnan älykkään erikoistumisen prosessissa. Haastattelut ovat olleet teemahaastatteluja, joissa yksittäiset haastattelut ovat edenneet ennalta määriteltyjen teemojen ja alustavan haastattelurungon mukaisesti, ollen kuitenkin omanlaisiaan ja mahdollistaen haastattelurungosta poikkeamisen tarpeen mukaan. Tämän ansiosta on ollut mahdollista, että esiin on noussut myös sellaista materiaalia, jota haastattelijä ei välttämättä olisi tajunnut kysyä juuri kyseisen haastateltavan maakunnan erityispiirteet huomioiden. Haastattelut on suoritettu etäyhteydellä Zoomin välityksellä. Haastattelurunko löytyy liitteenä tutkimuksen lopusta.

Analyysimenetelmänä tutkimuksessa käytetään aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Kunkin maakunnan älykkään erikoistumisen strategian prosessista on tehty tapauskuvaus. Lisäksi maakuntien edustajien haastattelut on litteroitu ja haastatteluissa esille nousseita toimintoja ja ilmauksia on luokiteltu ja listattu, jotta maakuntien strategioista on ollut helpompi saada kokonaiskuva. Tapauskuvausten ja luokittelujen perusteella on pyritty vastaamaan tutkimuksen pohjana oleviin tutkimuskysymyksiin, eli kuvailemaan sitä, millaisia älykkään erikoistumisen strategioiden prosesseja suomalaisissa, esimerkkinä olevissa maakunnissa on tehty sekä ovatko nämä maakunnat kokeneet hyötyneensä älykkäästä erikoistumisesta. Lisäksi pyritään vastaamaan tutkimuksen osakysymyksiin, eli siihen miten näiden maakuntien omat erityispiirteet näkyvät strategioissa sekä siihen, vaikuttaako maakunnan erityispiirteillä olevan yhteyttä prosessin onnistumiseen.

6 MAAKUNNAT JA NIIDEN ÄLYKKÄÄN ERIKOISTUMISEN PROSESSIT

Foray ym. (2012) ovat jakaneet älykkään erikoistumisen prosessin teoreettisesti kolmeen vaiheeseen: yrittäjyyden löytämiseen ja vahvistamiseen, koordinointiin ja täydentäviin investointeihin sekä seurantaan ja arviointiin. Tässä luvussa esitellään tutkimukseen valittujen maakuntien, Etelä-Savon, Lapin ja Uudenmaan älykkään erikoistumisen prosessit näihin vaiheisiin jaettuina.

6.1 Etelä-Savo

Etelä-Savo on itäsuomalainen maakunta, johon kuuluu 17 kuntaa ja jossa on noin 132 700 asukasta. Etelä-Savon asukasluku tulee tilastokeskuksen (2019) muodostaman väestöennusteen mukaan laskemaan ainakin vuoteen 2040 asti.

Etelä-Savon työllistävin toimiala on sosiaali- ja terveystaloudet, ja teollisuuden puolelta työpaikkoja löytyy eniten metalli-, puutuote- ja elintarviketeollisuudessa. Etelä-Savossa on yhteensä yli 54 000 työpaikkaa, ja työpaikkojen määrä on lähivuosina ollut kasvussa. Etelä-Savossa oli heinäkuun 2021 lopulla 6232 työtöntä töiden hakijaa. Työttömien ja lomautettujen määrä on kuitenkin laskenut maakunnassa vuoden takaiseen.

Etelä-Savon bruttokansantuote on suomalaisista maakunnista matalin. Etelä-Savossa on kuitenkin onnistuttu hyödyntämään alueelle suunnattua kehittämisrahoitusta vaikuttavasti, ja viime vuosina Etelä-Savon BKT on kasvanut suomalaisista maakunnista kolmanneksi nopeimmin. (Etelä-Savon maakuntaliitto, 2021).

6.1.1 Yrittäjyyden löytäminen ja vahvistaminen Etelä-Savossa

Etelä-Savon älykkään erikoistumisen prosessi on lähtenyt liikkeelle maakuntaohjelman lähtökohdista aiempien Etelä-Savon innovaatiostrategioiden tavoin. Maakuntaohjelman keskeisinä painopisteinä Etelä-Savossa ovat metsä, vesi ja ruoka, ja nämä painopisteet on otettu myös Etelä-Savon älykkään erikoistumisen strategian lähtökohdiksi. Valitut painopisteet ovat tunnistettuja alueen vahvuuksia ja

erityispiirteitä pitkältä aikajänteeltä, ja älykkään erikoistumisen strategia on jatkumoa aiemmalle alueelliselle kehittämistyölle. Läpileikkaavana teemana painopisteille nähdään digitaalisuus.

Paikallinen elinkeinoelämä on otettu mukaan prosessiin miettimällä, mitä tarpeita ja mahdollisuuksia alueella on liiketoiminnan kaupallistamisen näkökulmasta. Strategian suunnittelussa on koettu tärkeäksi, että alueelta löytyy sellaisia yrityksiä, jotka pystyvät hyödyntämään prosessissa syntyneitä innovaatioita käytännössä ja tätä kautta ylläpitämään hyvinvointia alueella. Suunnitteluvaiheessa on järjestetty kuulemis- ja keskustelutilaisuuksia, joissa toimijat ovat koostuneet oppilaitos- ja kehittämisorganisaatioista ja elinkeinoyhtiöistä sekä muutamista yrityspoimen edustajista. Suoraa kansalaiskuulemistä strategian suunnitteluvaiheessa ei ole järjestetty. Suunnitteluvaiheessa yhteistyötahot ovat suureksi osin olleet sellaisia, joiden kanssa on jo aiemmin totuttu tekemään yhteistyötä ja joilla on jo valmiiksi ollut takana omat laajemmat sidosryhmänsä. Tulevaisuudessa tarkoituksena on laajentaa sidosryhmiä ja keskustelufoorumeita sekä kuulla erityisesti maakunnan nuoria.

Strategian muodostamiseen on annettu lyhyt aikataulu, vain kaksi kuukautta. Strategian muodostaminen on edennyt kuitenkin nopeaan tahtiin sen ansiosta, että siihen on yhdistetty maakuntaohjelmaa varten tehtyä työtä kuten sidosryhmäkuulemisia. Älykkään erikoistumisen strategiaa on julkisen hallinnon puolelta ollut toteuttamassa kolmen kehittämisspäällikön työryhmä, joka koostuu osaamisen ja koulutuksen, kehittämis- ja rahoituspuolen sekä elinkeinopuolen vastuualueiden osajista. Strategian muodostukseen on katsottu tarvittavan laaja-alaista osaamista, joten kehittämisspäälliköiden vastuualueet ovat olleet läpileikkaavia.

Älykkään erikoistumisen strategian muodostamista ovat ohjanneet vahvasti ministeriön ja EU:n ohjeistukset. Nämä ovat määrittäneet, mitä strategia on saattanut sisällöllisesti olla, sekä mitä mahdollisuuksia Etelä-Savolla on ollut toimia joustavasti aluetasolla.

6.1.2 Koordinointi ja täydentävät investoinnit Etelä-Savossa

Kun Etelä-Savon älykkään erikoistumisen strategia on valmistunut, siitä on ensimmäisenä tehty paperi- ja digitaaliset julkaisut suomen- ja englannin kielillä. Viestintä on ollut maakunnan haaste, ja työryhmän on täytynyt pohtia, miten he puhuisivat kieltä, jonka kaikki ymmärtäisivät. Työryhmä on päättänyt luomaan maakunnan älykkään erikoistumisen nettialustalle listaukset ydinasiantuntijoista ja antanut näiden välityksellä kasvot strategialle sekä yhteystiedot yhteydenottoa varten. Älykkään

erikoistumisen työryhmä on toiminut prosessin aikaan taustajoukkoina ja hankkeiden sparraajina sekä kokonaisuuden hahmottajina ja asioiden edesauttajina.

Strategian valmistuttua maakunnassa on avattu EU:n rakennerahoitushakujia, joissa toimijat ovat voineet hakea rahoitusta hankkeisiinsa, mikäli ne ovat olleet linjassa Etelä-Savon älykkään erikoistumisen strategian sekä sen painopistealueiden, metsän, veden ja ruoan kanssa. Hakemuksia on tullut paljon. Älykkään erikoistumisen prosessin kautta Etelä-Savossa on pyritty edesauttamaan erityisesti erilaisten innovaatioalustojen kehitystyötä. Tähän liittyen on pyritty esimerkiksi kehittämään kärkialoihin liittyviä fyysisiä innovaatiokeskuksia ja laboratorioita, jotka suoraan hyödyttävät myös yrityskenttää, sillä yritykset voivat käyttää innovaatiokeskuksia kehitysinnovaatioalustoinaan. Tässä toiminnassa ovat olleet myös oppilaitokset ja yritykset yhteistyössä, ja toimintaa aiotaan jatkojalostaa edelleen.

Älykkään erikoistumisen strategia nähdään Etelä-Savossa osaamisperustaisen toiminnan perustajana, jota luodaan paikallisten oppilaiden ja elinkeinoelämän kanssa yhteistyössä. Maakunnan pitkäaikainen osaaminen oppilaitoksissa on linkittynyt samoihin teemoihin kuin älykkään erikoistumisen strategian painopistealueetkin. Esimerkiksi ruokapuolen teemoihin linkittyvät ruokaturvallisuus ja ravinnon jäljitettävyyys sekä muut digitaaliset ratkaisut ja innovaatiot, joita voidaan hyödyntää ravintoloissa ja matkailualan yrityksissä. Ammattikorkeakoulun puolella maakunnasta löytyy laaja-alaista metsäteknologiaan keskittyvää osaamista, kuten kuitulaboratorio, joka tuottaa puutuotealan innovaatioita. Lappeenrannan yliopistossa puolestaan haarukoidaan ja selvitetään geneettisesti metsäaineksen ja puuston ominaisuuksia ja niiden muuntamista olosuhteisiin hyödylliseksi. Tämä mahdollistaa tulevaisuudessa paremmat lähtökohdat metsittää alueita, joita ei tällä hetkellä välttämättä pystytä. Tutkimustoiminta keskittyy tällä hetkellä suureksi osin suomalaisiin olosuhteisiin, mutta siinä on suuret mahdollisuudet myös kansainvälistymiseen tulevaisuudessa.

Vesipuoli maakunnassa on rakentunut Lappeenrannan ja Lahden teknillisen yliopiston vesiosaamisen alle. Mikkeliin on valmistumassa maailman moderneimpiin lukeutuva vedenpuhdistuslaitos, joka sijaitsee kallion sisällä ja jossa voidaan hyödyntää erilaisia teknologioita ja symbiooseja. Vedenpuhdistamo kykenee tulevaisuudessa toimimaan kiertotalousmielessä omana yksikkönään liiketaloudellisesti eri lähtökohdista kuin perinteiset vedenpuhdistamot ja tuottamaan esimerkiksi olutta. Kyseinen vedenpuhdistamo mahdollistaa tulevaisuudessa entistä voimakkaamman vesiliiketoiminnan kansainvälistymisen sekä klusteroitumisen alueella.

Etelä-Savon heikkoutena on, että maakunnan asiantuntijapohja on verrattain ohut. Välillä jonkun hankkeen toiminta on yksittäisistäkin asiantuntijoista kiinni. Vastauksena tähän Etelä-Savossa pyritään tiivistämään yhteistyötä ja yhdistämään resursseja alueellisesti sekä alueen rajat ylittäen. Tällä hetkellä avainasemassa uudenlaisen vipuvoiman luomiselle on erityisesti yritysvetoisten ekosysteemien edesauttaminen sekä klusterimaisen toiminnan muodostaminen. Lisäksi maakunnassa pyritään tunnistamaan alueellisia pullonkauloja ja auttamaan vahvoja verkostoja sekä systeemejä eteenpäin. Alueellinen osaaminen koetetaan tehdä näkyväksi ja houkuttelevaksi myös ulospäin. Etelä-Savo pyrkii aikaansaamaan rakenteellista ja kulttuurista muutosta maakunnan toimijoiden kesken osoittamalla, että koko alueellinen verkosto hyötyy löydettävissä olevasta yritystoiminnasta.

Resurssien yhdistäminen ja yhteistyön tiivistäminen on ollut ajatuksena myös yhteistyötoiminnassa, jota Etelä-Savo tekee Itä- ja Pohjois-Suomen alueiden maakuntien kanssa. Itä- ja Pohjois-Suomen seitsemän maakuntaa ovat mukana Euroopan komission pilottihankkeessa nimeltä Elinkeinot murroksessa (ELMO), jossa kokeillaan, minkälaista vaikuttavuutta voidaan luoda laajemman alueen yhteistyöllä ylimaakunnallisesti. Itä- ja Pohjois-Suomen maakunnat ovat hankkeessa ensin kukin laatineet oman älykkään erikoistumisen strategiansa, ja tämän jälkeen yhden yhteisen älykkään erikoistumisen strategian, johon nämä kaikki maakuntien omat strategiat sisältyvät. Pilottihanke on ollut käynnissä vuodesta 2019 lähtien ja sen on tarkoitus jatkua vuoteen 2023 asti. Maakuntien rajat ylittävällä yhteistyöllä voidaan katsoa olevan etua, sillä siinä voidaan hyödyntää entistä laajempaa osaamista ja muodostaa esimerkiksi maakuntien rajat ylittäviä klustereita.

Etelä-Savossa ei ole erikseen kansainvälistymisstrategiaa, joten älykkään erikoistumisen strategia nähdään maakunnan kansainvälistymisen tärkeänä osana sekä yhteistyön mahdollistajana maakunnan rajojen ulkopuolella olevien toimijoiden kanssa. Kansainvälinen yhteistyö haastaa maakunnan rajallisia resursseja, ja älykkään erikoistumisen strategia ja sen painopisteet antavat Etelä-Savolle hyödyllistä tietoa siitä, missä kannattaa olla mukana alueellisena toimijana ja missä ei, sekä missä asioissa voidaan oikeasti antaa yhteistyössä jotakin muille toimijoille.

6.1.3 Seuranta ja arviointi Etelä-Savossa

Älykkään erikoistumisen strategiaan ja sen toteutukseen liittyen Etelä-Savossa on muodostettu väliraportointi, jossa maakunnan ongelmat ja haasteet ovat tulleet ilmi asiakaslähtöisesti. Seurannan näkökulma on ilmaistu haastateltavien mukaan Etelä-Savon strategiassa liian joustavasti, sillä seurannan ja arvioinnin indikaattorit sekä mitattavat tavoitteet eivät ole olleet siinä kovin selkeitä.

Seuraavassa Etelä-Savon älykkään erikoistumisen strategiassa tullaan kiinnittämään enemmän huomiota strategian toteutumisen seurantaan ja sen tavoiteindikaattoreihin sekä tullaan asettamaan konkreettisia mitattavia tavoitteita.

Vaikka selkeitä indikaattoreita strategian toteutumiselle ei ole asetettu, Etelä-Savossa koetaan, että toteumaa on kyetty seuraamaan erilaisten hankkeiden kautta. Etelä-Savolla on käynnissä Etelä-Savo ennakoi-niminen työskentely, joka tuottaa laajasti maakuntaan liittyvää indikaattoritietoa, ja jota paikalliset keskeiset tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiokentässä toimivat tahot osaavat hyödyntää. Lisäksi Etelä-Savon maakuntastrategian seuraamista varten on asetettu seurattavia indikaattoreita, joiden pohjalta seurataan myös älykkään erikoistumisen strategiaan linkittyviä, yrityskentän ja sen toiminnan kannalta keskeisiä asioita. Muita välillisiä seurattavia indikaattoreita ovat hankerahoituksen kohdentuminen sekä metsä-, vesi- ja ruokanäkökulman työllistyvyys ja tuotosvaikutukset.

Viestintä strategiaan liittyen ei ole ollut onnistunutta asiakkaiden ja sidosryhmien näkökulmasta, sillä tavoitteita ei ole kyetty selkeästi tuomaan esille. Heikkoutena älykkään erikoistumisen strategian toteutukselle on Etelä-Savossa nähty se, että älykäs erikoistuminen ei itsessään kerro kovin monelle maakuntalaiselle mitään. Tarkoituksena maakunnan viestinnässä onkin jatkossa tuoda esiin kärkialoja ja näihin liittyvää toimintaa eikä niinkään byrokraattista sanastoa, joka ei välttämättä edistä asiaa.

Yksi älykkääseen erikoistumiseen liittyvä tavoite Etelä-Savolle on saada muodostettua EU-tason auktorisoituja klustereita, eli alueellisia jonkin toimialan yritys- ja toimijaryppäitä, jotka Euroopan unioni tunnustaa klusterin tunnusmerkit täyttäväksi. Etelä-Savossa ei ole vielä yhtään EU-tason auktorisoitua klusteria, mutta sen tavoitteena on saada niitä kolme kappaletta. Tavoiteltavat klusterit sijoittuvat älykkään erikoistumisen strategiassa mainittujen painopistealueiden eli kärkialojen ympärille. Etelä-Savossa uskotaan, että kyseisten EU-tason auktorisoitujen klusterien saavuttaminen on realistinen, melko nopealla aikataululla saavutettava tavoite.

6.1.4 Prosessin lopputulos Etelä-Savossa

Etelä-Savossa älykkään erikoistumisen prosessin suurimmaksi vahvuudeksi on koettu se, että sen avulla on tunnistettu alueen vahvuudet ja niitä on viety systemaattisesti eteenpäin. Älykkään erikoistumisen strategia on pakottanut Etelä-Savon tarkastelemaan maakunnan asioita ja toimintaa

ikään kuin ulkopuolisen silmin myös yhteistyökentissä ja tämä on tuonut tekemiseen uuden lähestymistavan. Älykkään erikoistumisen prosessi on pakottanut Etelä-Savoa tunnistamaan omat heikkoutensa kuten resurssien puutteen ja kriittisen massan pienuuden markkinanäkökulmasta.

Älykkään erikoistumisen strategian kautta maakunnassa on voitu mahdollistaa alueen toimijoille ja toimijaverkostoille pääsy alueen ulkopuolisiin rahoituslähteisiin. Älykkään erikoistumisen vaikutusarvo on maakunnallisesti merkittävä ja sitä tulee Etelä-Savon mukaan hyödyntää alueelle tärkeiden teemojen ja aiheiden edistämiseksi. Etelä-Savolla riittää työtä yritystoimijoidensa innostamisessa mukaan älykkään erikoistumisen prosessiin, sillä maakunnan yrittäjät eivät välttämättä ole vielä täysin ymmärtäneet älykkään erikoistumisen konseptia ja sen mukanaan tuomia mahdollisuuksia. Klusterit nähdään Etelä-Savossa keskeisiksi ekosysteemissä, sillä niillä kyetään osoittamaan näkyvyyttä saatavalle hyödyille myös konkreettisesti tasolla. Klusterien muodostaminen vaatii työtä, yhteistyöverkostojen luomista ja toimintatapojen muutosta sekä yksilöiden että organisaatioiden tasolla. Tämä vaatii puolestaan aikaa ja kypsymistä, joten maakunnassa tehdään jatkuvasti pieniä toimia, joilla edesautetaan isompaa kokonaisuutta ja luodaan prosessille ja sen tuloksille näkyvyyttä, vaikkei itse älykkään erikoistumisen strategia olisikaan kaikille maakunnassa tuttu.

Älykkään erikoistuminen nähdään Etelä-Savossa isona mahdollisuutena alueiden väliseen yhteistyöhön, mutta se vaatii maakunnalta seuraavien askelten ottamista. Euroopan unionissa älykkääseen erikoistumiseen ollaan jo panostamassa, mutta Etelä-Savon mukaan olisi tärkeää, että myös maakuntaliitoissa asetettaisiin älykkääseen erikoistumiseen liittyvälle työlle enemmän resursseja ja että aiheeseen panostettaisiin esimerkiksi rekrytoimalla sen pariin työskentelemään lisää ihmisiä.

Älykkään erikoistumisen strategia ei ole enää maakunnille vapaaehtoinen, vaan ne on velvoitettu tekemään älykkään erikoistumisen strategia maakuntaohjelmansa ohessa. Etelä-Savossa kuitenkin koetaan, että koska älykkään erikoistumisen prosessista saatava hyöty on selkeä, maakunnassa tehtäisiin velvoitteen puuttumisesta huolimatta jatkossakin älykkään erikoistumisen strategioita. Etelä-Savon mukaan älykkään erikoistumisen strategia on tärkeimpiä strategioita alueen elinvoimalle sekä sen ihmisten hyvinvoinnille, ja että älykkään erikoistumisen strategia on ennen kaikkea mahdollisuus ja mahdollistaja.

6.2 Lappi

Lapin maakunta on Suomen pohjoisin ja laajin maakunta, jolla on rajapintaa jopa kolmen toisen valtion kanssa. Lapin maakuntaan kuuluu 21 kuntaa, joihin kuuluvat myös maantieteellisesti Suomen suurimmat kunnat. (Lapin liitto, 2021).

Vuonna 2020 Lapin maakunnassa on ollut 176 665 asukasta, ja väestön kehitys on ollut negatiivista vuoden 1993 jälkeen (Tilastokeskus, 2021). Lapin työllisyysaste on hieman matalampi kuin koko maassa keskimäärin. (Lapin luotsi, 2021).

Matkailu on Lapille tärkeä elinkeino, ja sen merkittävyys on viime vuosien aikana vaan kasvanut. Lapin bruttokansantuote on hieman koko suomen BKT:tä matalampi. Lapin BKT on kuitenkin ollut vuoden 2009 jälkeen noussut reipasta tahtia, ja toisiin suomalaisiin maakuntiin verrattuna Lapin BKT on keskitasoa. (Lapin luotsi, 2021).

6.2.1 Yrittäjyyden löytäminen ja vahvistaminen Lapissa

Lapin maakunta on ollut yksi ensimmäisistä suomalaisista maakunnista, jonka älykkään erikoistumisen strategia valmistui jo vuonna 2013, ollen siis jo valmiina silloin, kun Euroopan unionin uusi rakennerahasto-ohjelma on käynnistetty. Vuoden 2013 Lapin älykkään erikoistumisen strategiassa lähtökohtana ovat esiin nostetut kärkitoimialat eli matkailu, kaivosteollisuus ja biotalous, joita kutsutaan strategiassa toimialapilareiksi. Kärkitoimialoiksi on valittu vahvasti nousevia uusia aloja, joiden ympärille on alettu rakentaa klustereita. Valitut toimialat perustuvat Lapissa tunnistettuihin kehittämisen kulmakiviin, joita ovat saavutettavuus, luonnonvarojen ja luonnonolosuhteiden kestävä hyödyntäminen, jalostusarvon lisääminen, sekä kertyneen osaamisen tehokkaampi hyödyntäminen ja arktinen ylpeys. Lisäksi maakunnassa on korostettu jo suunnitteluvaiheessa, että keskeisenä tavoitteena Lapin älykkäässä erikoistumisessa on tunnistaa ja kehittää niitä arktisia liiketoimintoja, joiden hyödyntäminen kestävästi tarjoaa Lapille lyhyelle, keskipitkälle ja pitkälle aikavälille mahdollisuuksia kaupallistaa osaamistaan.

Vuonna 2018 Lapissa on tehty älykkään erikoistumisen strategian prioriteettien täsmennykset, ja strategiaa on päivitetty, mutta sen sisältö on pysynyt käytännössä samana, sillä uuden strategian ensimmäisen prioriteetin takaa löytyvät edelleen aiemman strategian kärkitoimialat: kaivos- ja metalliteollisuus, biotalous sekä matkailu ja siihen liitännäiset palvelualat. Strategian prioriteetit on

määritelty sillä perusteella, että ne vastaavat alueen haasteita, joihin halutaan kanavoida alueen investointeja ja resursseja.

Päivitettyssä strategiassa on kolme prioriteettia. Ajatuksena on, että kaikkia näitä prioriteetteja tarvitaan, jotta Lapin kasvumahdollisuuksia saadaan vapautettua. Ensimmäistä prioriteettia kutsutaan arktisen liiketoiminnan vahvistamiseksi, ja sen alta löytyvät edellä mainitun mukaisesti aiemman strategian kärkitoimialat. Seuraava prioriteetti sisältää käytännön osaamisen ja innovaatiot valituille toimialoille eli arktiseen liiketoimintaan, sekä kehitysympäristöjä tuotekehitykseen. Kolmanneksi prioriteetiksi on nostettu alueellinen ekosysteemi kansainvälistymisen tukena, joka tarkoittaa sitä, että kaikki maakunnan toimijat ovat tärkeitä. Vuonna 2018 voimaan tullut Lapin älykkään erikoistumisen strategia on samalla Lapin kansainvälistymisstrategia. Älykkään erikoistumisen strategiaan on valikoitu tämän vuoksi sellaiset prioriteetit, jotka tukevat maakunnan kansainvälistymistä.

Strategian muodostamista ovat Lapissa ohjanneet kolme projektipäällikköä. Heillä on ollut erilaisia vahvuusalueita, kuten kansainvälisyys, kehittämisorganisaation tuntemus sekä klusteriosaaminen. Lisäksi strategian kehittämistyössä ovat olleet mukana samat keskeiset hanketoteuttajat ja sidosryhmät kuin Lapin maakuntatyössä, sillä älykkään erikoistumisen strategia on myös osa Lapin maakuntaohjelmaa eli Lappi-sopimusta.

Yksi tärkeimpiä asioita Lapin strategian luomisvaiheessa on ollut saada mukaan Lapin yliopistokonsernia eli yliopisto- ja ammattikorkeakouluja sekä muita keskeisiä toimijoita. Yhteinen kehittämistyö on ollut yksi keskiössä oleva asia, jotta kaikille sidosryhmille keskeiset asiat on saatu nostettua esille. Älykkään erikoistumisen strategia on haluttu sitoa keskeisten sidosryhmien omiin strategioihin, ja tämä onkin tapahtunut nopeasti, sillä yliopiston ja ammattikorkeakoulujen omat strategiat ovat hyvin linjassa Lapin älykkään erikoistumisen strategian kanssa. Myös sektoritutkimuslaitokset sekä innovatiiviset kaupungit eli INKA ovat osallistuneet strategian kehittämiseen. Yritykset ovat olleet välillisesti yrittäjäjärjestöjen ja kuntien elinkeinotoiminnan kautta mukana Lapin älykkään erikoistumisen strategian kehittämisessä. Lisäksi mukana ovat olleet ELY-keskus sekä yritysrahoitus, joilla on tietoa rahoituksen ja kysynnän tarpeesta sekä siitä, millaisille kehittämistoimille on tarvetta. Asukkaiden ei ole katsottu tarpeelliseksi olla mukana älykkään erikoistumisen strategian kehittämistyössä. Lapissa älykkään erikoistumisen kehittämistoimet on nähty toimiksi, joita tehdään asukkaiden vuoksi ja jotta asiat olisivat yleisesti maakunnassa paremmin, sekä jotta resursseja ja kehittämistä saataisiin liikkeelle.

6.2.2 Koordinointi ja täydentävät investoinnit Lapissa

Lapin ensimmäistä älykkään erikoistumisen strategian toimeenpano on alkanut vuonna 2014. Toteutus on laitettu käyntiin sitouttamisprosessilla ja tavoitteiden tarkemmalla määrittelyllä. Aluksi maakunnassa on käyty läpi edellisen, vuosien 2007-2013 komission rahoituskauden rahoitetut hankkeet, joita Lapissa on ollut noin 600. Lapissa on katsottu, millaisille sektoreille rahoitusta on tullut sekä minkälaista kehittämistoimintaa niillä on toteutettu. Tämän jälkeen rahoitettuja toimialoja on lähdetty klusteroimaan, ja niistä on saanut alkunsa Lapin viisi älykkään erikoistumisen klusteria, joiden klusteritoimintaa on lähdetty kehittämään.

Klusteritoiminta on nostettu Lapissa jo hyvin varhaisessa vaiheessa maakunnan älykkään erikoistumisen prosessin kulmakiveksi. Klusteritoiminnan kehittämiseen Lappia on kannustanut Kemi-Tornion kiertotalousklusterin valinta Euroopan malliklusterialueeksi vuonna 2014. Tämän seurauksena Lappi on päässyt mukaan komission prosessiin, jossa komissiolta on saatu koulutus- ja konsultointiapua muun muassa siihen, mikä klusteri on ja miten sitä voidaan kehittää. Kemi-Tornion kiertotalousklusteri on ollut mallina muille Lapin klustereille. Klustereiden kehittämisessä on ollut keskeisesti mukana eurooppalainen klusteriorganisaatio, ja tavoitteena on ollut muodostaa auktorisoituja klustereita keräämällä pronssi- ja hopeamerkkejä, joiden perusteella toimintaa voidaan EU:n tasolla arvottaa. Merkkejä myönnetään klustereille, kun nämä täyttävät erikseen määriteltyjä arviointikriteerejä. Klusterien toimintatapaan on perehdytty Lapissa hyvin, ja maakunnan työntekijät ovat käyneet klusterijohtamisen koulutuksissa.

Nykyään Lapissa on kuusi klusteria. Alkuperäisen viiden rinnalle on noussut lisänä matkailun muodostama uusi klusteri. Lapin klusterit ovat toteutukseltaan ja tuloksiltaan eri vaiheessa keskenään. Kaikki ovat kuitenkin mukana Euroopan klusteriallianssissa, jossa ne saavat näkyvyyttä ja luovat verkostoja. Klusterit ovat edelleen Lapin älykkään erikoistumisen prosessin toimeenpanon keskiössä, ja klusteritoimijat ovat toteuttajakeskeisesti hyvin tärkeä osa Lapin älykästä erikoistumista.

Hyvä esimerkki Lapin klusteritoiminnasta on Arktiset kehittämissympäristöt -klusteri, joka on kehittänyt viime vuosien aikana yhden luukun periaatteen. Sen ansiosta ammattikorkeakoulut ja eri tutkimuslaitosten kehittämissympäristöt saadaan mukaan yrityksiä tuotekehitykseen. Yhden luukun periaatteessa on kyse siitä, että klusterissa on sisäinen prosessi, joka ohjaa yrityksiä ja niiden tuotekehitystä eteenpäin. Tämän ansiosta yrittäjien ei tarvitse itse tietää, mistä löytää seuraava palvelu

esimerkiksi tuotekehityksen rahoittamiseen, vaan klusterin muodostama kehittämissympäristö ohjaa yrittäjiä oikeaan suuntaan.

6.2.3 Seuranta ja arviointi Lapissa

Strategian seuranta on Lapille eräänlainen kipupiste, sillä se ei ole tällä hetkellä kovin systemaattista. Virallisesti Lapissa on olemassa suunnitelma siitä, että älykkään erikoistumisen toteutumista tulee seurata yhdessä maakuntaohjelman toteutumisen kanssa. Lisäksi laadullista seuranta on voitu suorittaa klusterien kehityksen osalta. Numerotietoa älykkään erikoistumisen strategian toteutumisesta ja tuloksista Lapissa ei kuitenkaan ole olemassa.

Lapissa on kehitteillä seuranta- ja arviointimalli, jonka on tarkoitus olla valmiina siinä vaiheessa, kun uusi rakennerahaston ohjelmakausi alkaa vuonna 2021. Tarkoituksena on seurantamallin avulla linkittää Lapin rahoitus ja älykkään erikoistumisen strategia toisiinsa, jolloin syntyneitä tuloksia kyetään näkemään suoraan sekä seuraamaan rahoituksen määrällistä jakautumista.

Keväällä 2021 aiotaan uuden seurantamallin avulla suorittaa arviointi aiemman rahoituskauden aikaisesta toiminnasta. Tulevassa arvioinnissa on tarkoitus selvittää etenkin, miten toimintatavaksi valitut klusterit ovat toimineet. Arvioinnilla halutaan tietää, onko klusterien toiminta ollut onnistunutta, onko valitulla klustereita painottavalla toimintatavalla päästy asetettuihin tavoitteisiin, sekä onko syytä muuttaa toimintatapaa vai tulisiko sen kehittämistä edelleen jatkaa.

6.2.4 Prosessin lopputulos Lapissa

Ensimmäisessä strategiassa keskeiseksi tavoitteeksi on asetettu, että älykkään erikoistumisen prosessin kautta saadaan lisättyä muun muassa komissiolta tulevaa rahoitusta Lappiin. Tämä tavoite on toteutunut todella hyvin, sillä hankkeisiin tuleva rahoituksen määrä komission ja muiden verkostojen kautta on moninkertaistunut kuluneiden vuosien aikana.

Vaikka Lapista löytyy kehittämissuoroja, erityinen haaste on saada ne kohdennettua koko maakuntaan. Älykkään erikoistumisen strategian myötä Lapissa on herätty siihen, että vaikuttavuuden tulee ylettyä koko laajaan maakuntaan ja sen 21 kuntaan. Myös muut kuin prosessin rahalliset tavoitteet ovat toteutuneet hyvin. Lapissa tapahtuva yhteistyö on lisääntynyt, alueen verkostotoiminta on parantunut

ja yhteistyö on muuttunut suunnitelmallisemmaksi ja dynaamisemmaksi. Lapissa koetaan, että älykäs erikoistuminen on muuttunut jo maakunnan kehittämistyön toimintatavaksi.

Lapin älykkään erikoistumisen prosessi on lähtenyt hyvin liikkeelle ja keskeiset toimijat sekä sidosryhmät ovat sitoutuneet siihen maakunnan mukaan hienosti. Varsinkin ne organisaatiot, jotka ovat nähneet älykkään erikoistumisen strategiassa hyötyä itselleen ja toimintamallin itselleen sopivaksi, ovat lähteneet itsenäisesti omassa ohjauksessaan viemään strategiaa eteenpäin. Etenkin ammattikorkeakoulu ja yliopisto ovat olleet keskeisiä sidosryhmiä strategian toimeenpanon kannalta, sillä ne eivät pelkäävät toteuttaa strategiaa, vaan osallistuvat myös toimintamalliin itseensä aktiivisesti. Lapissa on yleisesti totuttu tekemään paljon yhteistyötä eri tahojen kesken, mutta älykäs erikoistuminen on saanut vahvistettua entisestään tätä yhteistyötä ja tuonut lisäksi uusia toimijoita mukaan. Vahvuutena Lapissa on älykkään erikoistumisen prosessissa ollut Lapin pienuus. Koska Lapissa on vain vähän organisaatioita, tieto älykkäästä erikoistumisesta on levinnyt hyvin. Heikkoutena ja kehittämiskohteena sidosryhmien yhteistyötä ajatellen on Lapissa ollut se, että kunnat ovat jääneet prosessissa osittain ulkopuolelle. Prosessia halutaan kehittää tulevaisuudessa sellaiseksi, että kuntien osallistumista saataisiin vahvistettua. Lisäksi haasteena on se, että strategia saataisiin jalkautumaan pysyväksi osaksi toimintaa Lapissa, eikä sitä tarvitsisi maakunnanliiton osalta ohjata niin vahvasti.

Lapissa kritisoitiin aluksi älykkään erikoistumisen toimintamallia siitä, ettei se toisi maakunnan kehittämistyöhön mitään uutta, sillä innovaatio-ohjelmia on tehty ennenkin ja älykkään erikoistumisen katsottiin olevan vain uuden mallin tapainen innovaatio-ohjelma siihen päälle. Lapissa on kuitenkin tykätty älykkäästä erikoistumisesta, sillä se on pakottanut maakuntia ajattelemaan asioita toisaalta samalla tavalla läpi Euroopan, mutta erikoistumaan kuitenkin omiin vahvuuksiinsa. Vaikka älykkään erikoistumisen sanasto on välillä haastavaa ymmärtää jopa asian parissa työskentelevien kesken, se on tuonut yhteisen terminologian alueiden välille kansainvälisesti ja helpottanut ylikansallista yhteistyötä. Lapissa älykäs erikoistuminen onkin nähty alusta asti hyvänä tilaisuutena tehdä uudenlaista kansainvälistä yhteistyötä. Lisäksi maakunta kokee, että sillä on älykkään erikoistumisen myötä syntyneen Arctic Smartness -brändinsä ja sen toteuttamisen myötä ollut paremmat mahdollisuudet vaikuttaa asioihin myös Euroopan unionin sisällä.

Tällä hetkellä Lapissa voimassa oleva älykkään erikoistumisen strategian päivitys on vasta pari vuotta vanha, mutta mikäli uudesta rakennerahasto-ohjelmasta tulee uusia vaatimuksia tulevalle ohjelmakaudelle, niin sitä tullaan niiden osalta täsmentämään ja toteutusta tullaan hiomaan. Vaikka

vaatimusta älykkään erikoistumisen strategiasta ei olisi, Lapissa koetaan, että älykäs erikoistuminen jäisi toimintatapana elämään maakuntaan, sillä se nähdään uudenlaisena tapana tehdä yhteistyötä ja sidosryhmät ovat pitäneet siitä.

Älykkään erikoistumisen myötä Lapille on tullut lisää rahoitusta, enemmän yhteistyötä alueen toimijoiden ja niiden eurooppalaisten kollegojen kanssa sekä lisää tutkimustiedon jalkauttamista. Lapissa koetaan, että alueen kehittäminen on edennyt maakunnassa älykkään erikoistumisen ansioista nopeampaa tahtia, mitä ilman kyseistä prosessia olisi tapahtunut.

6.3 Uusimaa

Etelä-Suomessa sijaitsevalla Uudellamaalla on 26 kuntaa, joista yksi on Helsinki, Suomen pääkaupunki. Uudellamaalla on 1 690 000 asukasta, ja melkein joka kolmas suomalainen on uusimaalainen. Helsinki ja sen ympäristö on sinne suuntautuvan muuttoliikkeen vuoksi yksi Euroopan nopeimmin kasvavista kaupunkiseuduista. Muuttoliikettä saavat aikaan etenkin monipuolinen koulutustarjonta sekä työpaikat. Uusimaa on Suomen tiheimmin asuttu maakunta, sillä asukkaita on keskimäärin 186 neliökilometriä kohden ja taajama-aste on 95,6 prosenttia maakunnan pinta-alasta. Työikäisten osuus väestöstä Uudellamaalla on 66 prosenttia, ollen keskimääräistä suomalaista lukua suurempi. Myös yli 65-vuotiaita on Uudellamaalla vähemmän kuin Suomessa keskimäärin. Uudenmaan väestö on keskimäärin koulutetumpaa, terveempää ja kansainvälisempää kuin muu väestö Suomessa. (Uudenmaan liitto, 2021).

Uudenmaan elinkeinonjakaumassa palvelut kattavat kokonaismäärästä 82,6 prosenttia, jalostus 16,8 prosenttia ja alkutuotannon alat 0,6 prosenttia. Alueen vahvuuksia ovat etenkin rahoitus- ja vakuutuspalvelut, tietointensiiviset yrityspalvelut sekä tukkukauppa. Kaksi kolmasosaa Suomessa toimivasta ulkomaisesta yritystoiminnasta sijaitsee Uudellamaalla hyvien liikenneyhteyksien sekä alueen laadukkaan tietoliikenteen ansiosta. Uudenmaan BKT:n osuus on Suomen maakunnista korkein, 39 prosenttia. Myös työpaikkoja on Uudellamaalla enemmän kuin missään toisessa maakunnassa Suomessa. Vaikka Uudellamaalla voi tilastollisesti katsoa menevän hyvin toisiin suomalaisiin maakuntiin verrattuna, tulee muistaa, että alueella on omat metropolialueille tyypilliset ongelmansa. (Uudenmaan liitto, 2021).

6.3.1 Yrittäjyyden löytäminen ja vahvistaminen Uudellamaalla

Uudenmaan ensimmäinen älykkään erikoistumisen strategia on valmistunut vuonna 2014, ja sitä on päivitetty vuosien 2016 ja 2017 aikana. Uudellamaalla on jo ennen älykästä erikoistumista ollut pitkä perinne vahvasta tutkimus- ja innovaatiopanoksesta, ja esimerkiksi innovaatioita on jo aiemmin käsitelty maakuntaohjelman osana. Tällä hetkellä maakunnassa on valmisteilla uusi älykkään erikoistumisen strategia, sillä Uudellamaalla halutaan valmistautua EU:ssa vaihtuvaa uutta rahoituskautta varten.

Älykkään erikoistumisen strategiaa luomassa Uudenmaan liitossa on ollut siitä erikseen vastaava työryhmä. Strategiaa on hiottu erilaisilla kokoonpanoilla ja mukana on ollut tutkimus-, kehittämis-, ja innovaatio-osaajia sekä keskeisiä sidosryhmäyhteistyön vaikuttajia. Sidosryhmien kuuleminen strategian valmistelussa on ollut osittain epävirallista erilaisten haastatteluiden muodossa. Lisäksi käytössä on ollut työpajoja, joihin sidosryhmille on ollut avoin kutsu.

Uudellamaalla on laaja tutkimus-, kehittämis-, ja innovaatiokenttä. Uudellamaalla on miltei 1,7 miljoonaa asukasta, 11 korkeakoulua, 4 yliopistoa ja 7 ammattikorkeakoulua sekä yli 100 000 yritystä. Lisäksi Suomen tutkimuslaitosten pääkonttorit ovat Uudellamaalla. Tämä on sekä vahvuus että haaste, sillä kaikkien sidosryhmien kuuleminen voi olla haastavaa etenkin pienempiin maakuntiin verrattuna.

Uusimaa on monella tapaa erityinen Suomessa, sillä se on ainoa maakunta, jolla on metropolialue. Uudellamaalla on lisäksi maaseutumainen alue, joka mahdollistaa ainutlaatuisen ratkaisujen pilotoinnin erilaisissa konteksteissa. Maakunnassa on vahva perinne yhteistyöstä näiden erilaisten alueiden välillä sekä julkisen sektorin, tutkimuslaitosten ja yritysten välillä. Lisäksi Uudenmaan vahvuudeksi ja erityisyydeksi voidaan laskea maakunnan koulutus ja osaaminen. Koko Suomessa on korkeasti koulutettua työvoimaa joka tasolla organisaatiota, mutta Uudellamaalla on lisäksi suuri määrä korkeakoulutettuja. Uudenmaan erityisyyksiä ja vahvuuksia on pyritty nostamaan esiin strategiassa, mutta erityisenä haasteena on ollut näiden tuominen näkyväksi myös sen implementoinnissa.

Maakunnan haasteet liittyvät samoihin teemoihin kuin sen vahvuudet. Kun maakunnassa on valtava määrä toimijoita, haasteena on tiedon kulkemisen sekä keskinäisen vuorovaikutuksen tehokkuus. Etenkin tiedon kulkeminen vaikuttaa merkittävästi koko strategiaan ja sen oman aseman

säilyttämiseen. Tämän lisäksi maakunnan vahvuudeksi tunnistettu vahva yhteistyön perinne julkisen ja yksityisen sektorin välillä vaatii jatkuvaa tekemistä ja panostusta. Oman haasteensa muodostaa julkisen puolen toimenpiteet tutkimus-, kehittämis-, ja innovaatorahoituksen suhteen. Suomessa eletään Uudenmaan mukaan vahvasti innovaatioista ja osaamisesta, joten julkisen puolen tulee pitää yllä näiden rahoitusta ja osuutta bruttokansantuotteesta sekä saada myös yrityksiä mukaan.

Vuosien 2016 ja 2017 aikana tehdyn älykkään erikoistumisen strategian päivitys on lähtenyt liikkeelle edellisen älykkään erikoistumisen strategian arvioinnista. Tämän jälkeen maakunnassa on tehty tulevaisuusraportti sekä sidosryhmähaastatteluja, joiden perusteella on selvitetty alueen tulevaisuuden mahdollisuuksia. Uudenmaan vahvuusalueiksi on jo strategian suunnitteluvaiheessa tunnistettu ilmastoneutraalius ja sen eteen tehtävä työ sekä ihmislähtöisyys. Lisäksi Uudenmaan vahvuutena on teollisuuden uudistuminen ja erilaiset digitaaliset ratkaisut.

Keskeiseksi teemaksi älykkään erikoistumisen strategialle Uudellamaalla on muodostunut mahdollistavuus. Koska Uudellamaalla on laaja tutkimus- ja innovaatiokenttä, joka sisältää laajaa tutkimusta monella alueella, maakunnalle on selvää, että johonkin tiettyyn alaan jumiutuminen rajaa laajaa tekemistä pois eikä ole tarpeeksi tulevaisuuteen reagoivaa. Uudellemaalle etenkin mahdollisuus tulevaisuuteen reagoimisesta on noussut strategian valmisteluvaiheessa tärkeäksi, sillä alati muuttuvassa maailmassa on mahdotonta tietää, mitkä tulevat tulevaisuudessa olemaan innovaatiotoiminnan keihäänkärkiä. Lisäksi kansallisen ja kansainvälisen eri alueiden välisen yhteistyön mahdollistaminen on koettu tärkeäksi.

Aluetta on Uudellamaalla haluttu älykkään erikoistumisen puitteissa lähteä kehittämään tavoitelähtökohtaisesti. Lähtökohtana strategialle on toiminut vuoden 2017 maakuntaohjelmassa asetettu tavoite olla hiilineutraaleja vuoteen 2035 mennessä sekä YK:n kestävän kehityksen periaatteet. Näitä kahta laajaa teemaa purkaen älykkään erikoistumisen strategialle on valittu kolme mahdollistavaa painopistealuetta: YK:n kestävän kehityksen tavoitteet, maakunnan hiilineutraaliustavoite sekä ihmiskeskeisyys, jonka perusteella halutaan luoda hyvää maakuntaa juuri sen asukkaille.

6.3.2 Koordinointi ja täydentävät investoinnit Uudellamaalla

Yhteistyö ja verkostojen ylläpitäminen on Uudenmaan älykkään erikoistumisen prosessissa ollut helpointa tutkimuslaitoksiin, kehittämissyhtiöihin ja alueen kuntiin. Uudessa strategiassa yritysten

roolia on pyritty lisäämään perustamalla älykkään erikoistumisen korkean tason ohjausryhmiä, joihin on kutsuttu maakunnan muutamia keskeisiä veturiyrityksiä. Vastaanotto ohjausryhmille on ollut hyvä ja yritykset ovat olleet innoissaan lähdössä mukaan prosessiin. Odotuksena on, että erityisesti koronan jälkeinen EU:n elpymisraha ja muut EU-rahoitusohjelmien mahdollisuudet tulevat kasvattamaan yritysten kiinnostusta osallistua älykkään erikoistumisen prosessiin.

Maakunnan asukkaita koskien Uudellamaalla panostetaan kontakteihin sidosryhmäorganisaatioihin, joiden kautta hoituu puolestaan kontakti asukaspintaan. Näiden lisäksi maakunnassa hyödynnetään sidosryhmien toimesta kentällä tapahtuvia yhteiskehittämismetodeja, joissa otetaan keskeisiä kansalaisryhmiä mukaan toimintaan.

Uusin älykkään erikoistumisen strategia on hyväksytty Uudellamaalla huhtikuussa 2020 ja ensiaskeleet prosessin toteuttamiseksi on jo tehty. Toimeenpano on alkanut EU-yhteistyöhön liittyen strategian kääntämisellä englanniksi ja siihen liittyvät prosessit ja informoinnit on suoritettu. Syksyllä 2020 maakunnassa on käynnistetty työ prosessin toimintasuunnitelman laatimiseksi. Toimintasuunnitelmaan on kirjattu ne asiat, joihin tulee prosessin aikana panostaa erityisesti. Lisäksi aiheeseen liittyvä ohjausryhmä on perustettu ja sen ensimmäinen kokous on haastattelun aikaan koittamassa.

Toteutuksen varmistamiseksi Uudenmaan liitossa koetaan, että maakunnassa tulee olla paitsi riittävät sisäiset resurssit, kuten työntekijöiden osaaminen ja rooli tekemisessä, myös korkean tason tuki prosessille, kuten ohjausryhmä ja maakunnan strategiaan sitoutunut yhteistyöryhmä. Älykkään erikoistumisen merkitystä Uudenmaan kehittämisessä ja Uudenmaan liiton toiminnassa on vahvistettu viemällä älykkään erikoistumisen strategia Uudenmaan liiton vuoden 2021 strategisiin painopisteisiin. Tällä pyritään saavuttamaan koko Uudenmaan liiton tuki prosessille ja sen eteenpäin viemiselle. Lisäksi keskeinen asia on tutkimus-, kehittämis-, ja innovaatiotyön kannalta joulukuussa 2020 käynnistetty Uudenmaan kestävän kasvun ja elinvoiman määrärahan jatkuva haku, johon on jo keväällä 2021 tullut paljon älykästä erikoistumista edistäviä hankkeita.

Yritykset ja yrittäjät ovat maakunnan älykkään erikoistumisen prosessissa itsenäisiä toimijoita ja Uudenmaan liiton tehtävä on olla välittäjäorganisaatio ja ohjata heitä. Lisäksi maakunnan työntekijöiden rooliin kuuluu toimijoiden yhteen kokoaminen ideoimaan hankkeita ja luomaan kumppanuuksia. Rahoituksessa asetetaan tiettyjä ehtoja, jotka ohjaavat hankkeita ja hakemuksen hyväksymisprosessilla varmistetaan, että hankkeet tukevat Uudenmaan älykkään erikoistumisen

tavoitteita. Maakunnan älykkään erikoistumisen hankkeissa on aina mukana rahoittaja eli Uudenmaan liiton edustaja, joka tuo tekemiseen strategian mukaista näkemystä sekä asiantuntemusta ja koordinoitua yhteistyötä tahojen välillä. Älykkään erikoistumisen ja EU-rahoitukseen liittyvän tiedon ja EU-yhteistyön mahdollisuuksien jalkauttaminen alueelle on maakunnalle tärkeää, jotta alueen toimijat saavat tietoa prosessiin liittyvistä mahdollisuuksista. Uudenmaan liitto tarjoaa toiminnalle omat fooruminsa ja verkostonsa, joissa älykkään erikoistumisen prosessi voi edetä.

Uudenmaan liiton mukaan on kansallisesti tärkeää, että kehittämistyötä koordinoidaan sillä tavalla, että alueelliset strategiat tukevat kansallisen tason tutkimus-, kehittämis-, ja innovaatiotyötä ja toisinpäin. Tämä varmistaa koko Suomen kehittymisen ja menestymisen globaalisti, eivätkä alueet kilpaile sisäisesti liikaa. Näin voidaan löytää eri alueiden vahvuuksia ja voidaan tehdä yhteistyötä eri alueiden kesken niiden tunnistaessa täydentävää tai samansuuntaista osaamista, jota on järkevää viedä yhdessä kansainvälisille markkinoille. Tällaisella toiminnalla on iso rooli alueiden kansainvälistymisen kannalta. Uudenmaan liitto tekee lisäksi älykkään erikoistumisen prosessiin liittyen yhteistyötä älykkään erikoistumisen kollegoiden verkostossa, jossa vaihdetaan aktiivisesti tietoa maakuntien kesken. Seuraavaan verkoston kokoukseen on kutsuttu EU-ministeriöstä edustajia kansainvälisen vuoropuhelun ja yhteistyön edesauttamiseksi.

6.3.3 Seuranta ja arviointi Uudellamaalla

Älykkään erikoistumisen mittaroinnissa Uudellamaalla on lähdetty siitä ajatuksesta, että on tärkeää seurata ja arvioida toimintaympäristöä, jossa eletään, sekä muutoksia, joita siinä tapahtuu.

Konkreettinen mittari hankkeisiin liittyen on Uudellamaalla se, miten eri painopistealueille tulee rahoitushakemuksia, millaisia kokonaisuuksia painopistealueista muodostuu ja miten niitä kehitetään. Näiden analysoinnilla voidaan havaita, onko tarpeen suunnata joitakin hakuja tietyllä tavalla, mikäli huomataan, että jotkut teemat uupuvat hakemuksista kokonaan. Lisäksi maakunnan prosessia voidaan seurata toimintaympäristöön liittyvillä mittareilla. Tällaisia ovat esimerkiksi tutkimus-, kehittämis-, ja innovaatiotoiminnan menojen osuus BKT:stä sekä uusien työpaikkojen määrät. Vuonna 2019 Uudenmaan alue on valittu Euroopan innovatiivisimmaksi alueeksi, ja tämä on mittari ja status, jonka maakunta tahtoo säilyttää. Liikkuminen tässä Euroopan mittarissa tai muissa vertailuissa ylös- tai alaspäin kertoo viestiä Uudenmaan onnistumisesta tai epäonnistumisesta. Haastattelussa tuodaan esille, että älykkään erikoistumisen strategia ei ole itsessään Uudellemaalle se

väline, jolla muutoksia saadaan aikaiseksi, mutta se on yksi niistä keinoista, joilla voidaan reagoida muutoksiin.

Nyky maailma vaatii Uudenmaan mukaan nopeaa reagointia ja strategioiden tulee kyetä elämään ajassa. Tämän vuoksi maakunta on rakentanut mahdollistavan strategian, joka jo itsessään tukee reagointia aikaan ja muutokseen, ja jota myös tulevaisuudessa aiotaan muuttaa ilman turhaa byrokraattista prosessia, jos maailman tilanne sitä vaatii.

6.3.4 Prosessin lopputulos Uudellamaalla

Uudenmaan liiton haastattelussa tuodaan esille, että älykäs erikoistuminen on arvokasta etenkin siksi, että siinä alueet miettivät omia vahvuuksiaan ja kehittämisen kohteitaan. Uudellamaalla halutaan edelleen kehittää yhteistyötä kaikkien sidosryhmien välillä ja saada entistä enemmän toimijoita mukaan prosessiin. Uudenmaan älykkään erikoistumisen strategia on kiinnitetty alueelliseen tutkimus- ja innovaatiotyöhön, joten sen merkitys tulee kehittämistyössä vain syvenemään ja asema säilymään.

Uudenmaan mukaan on vaikea arvioida sitä, mikä osa rahoituksesta on tullut älykkään erikoistumisen kautta EU:sta. Aluekehitysrahat ohjaavat hankkeita käytännössä, joten maakunnassa pohditaan, että horisonttihakemuksien on jatkossa varmasti entistä enemmän hyötyä siitä, että alueellinen tekeminen kiinnitetään oman alueen vahvuuksiin. EU-rahoituksen merkitystä vahvistaa jatkossakin se, että älykkään erikoistumisen muodostamissa alueellisissa yhteistyöverkostoissa rakennetaan yhteisiä horisonttihakemuksia. Uudenmaan alue on pärjännyt hyvin edellisellä EU:n horisonttikaudella, jolla 65 prosenttia Suomeen tulleesta horisonttirahoituksesta on tullut juuri Uudellemaalle. Tämä on merkittävä osa koko Suomen saantoa, ja Uudenmaan tavoitteena on jatkossa lisätä saantoaan edelleen.

Älykkään erikoistumisen prosessiin on kokonaisuutena oltu Uudellamaalla tyytyväisiä. Palautetta on saatu kuitenkin muun muassa siitä, että jotakin tiettyä kansainvälistä yhteistyötä ei olla mainittu kehittämissuoriteilla ja että joitakin tiettyjä verkostoja voitaisiin nostaa enemmän esiin. Jatkossa Uudenmaan liitossa aiotaan panostaa sen miettimiseen, miten kansainväliset verkostot strategiassa mainitaan ja tuodaan esiin kaiken yhteistyön mahdollistamiseksi. Uusimaa haluaisi nähdä myös muiden maakuntien älykkään erikoistumisen strategioissa entistä enemmän kansainvälistä puolta ja

uskoo, että maakunnat voisivat saavuttaa lisää hyötyä panostamalla keskinäiseen yhteistyöhönsä myös kansainvälisiin tahoihin nähden.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on ollut selvittää, miten maakuntien prosessit älykkään erikoistumisen strategioiden muodostamisessa, toteutuksessa ja seurannassa ovat edenneet. Tämän lisäksi tarkoituksena on ollut selvittää, kokevatko maakunnat hyötynensä älykkästä erikoistumisesta.

Jokaisen tutkimuksessa mukana olleen maakunnan haastatteluissa on tullut esiin lähinnä positiivisia puolia liittyen älykkääseen erikoistumiseen ja siihen liittyvään prosessiin. Jokaisessa maakunnassa älykäs erikoistuminen on huomattu tehokkaaksi välineeksi aluekehittämiseen, ja niissä uskotaan, että älykkään erikoistumisen malli jäisi ainakin jossain muodossa elämään maakuntiin, vaikka siitä luovuttaisiinkin EU:n rakennerahastojen ennakkoehtona. Lapin haastattelussa tuotiinkin esiin, että älykkään erikoistumisen prosessi on saanut asiat etenemään nopeampaa tahtia. Älykäs erikoistuminen on saanut maakunnat tarkastelemaan omia vahvuuksiaan ja heikkouksiaan uudella tavalla ja se nähdään eri toimijoiden välisen laajemman ja syvemmän yhteistyön mahdollistajana.

Maakuntien haastatteluissa nousi enemmän seikkoja liittyen toisiin Forayn ym. (2012) määrittelemiin prosessin osiin kuin toisiin. Prosessin ensimmäiseen vaiheeseen, yrittäjyyden löytämiseen ja vahvistamiseen, haastateltavilla oli kertoa eniten tietoa. Haastatteluiden perusteella maakunnissa oli paneuduttu perusteellisesti maakuntien erityisyyksiin, joista erikoistuminen oli luontevasti johdettu. Jokaisella tutkimukseen valitulla maakunnalla on ollut selkeä visio prioriteettien valinnassa ja painopisteiden määrittelyssä. Myös toiseen prosessin vaiheeseen, koordinointiin ja täydentäviin investointeihin, haastatteluissa nousi esille runsaasti tietoa kehittämistyön koordinoinnista ja siihen liittyvien toimijoiden ohjauksesta. Maakunnissa on haastattelujen perusteella saatu hyvin yrityskenttää mukaan prosessiin, mutta siinä löytyy vielä kehitettävää. Prosessin viimeiseen vaiheeseen, eli seurantaan ja arviointiin, haastatteluissa nousi esille vähiten seikkoja. Etelä-Savon ja Lapin haastatteluissa todetaankin, että seuranta ja arviointi on niille kehityksen kohde, ja että ne aikovat tulevaisuutta varten muodostaa lisää mittareita, joilla älykkään erikoistumisen prosessin vaikutuksia voidaan tarkemmin mitata. Uudellamaalla seuranta ja arviointi vaikuttaa olevan kohde, johon on ehditty paneutua hieman toisia tutkimukseen osallistuneita maakuntia enemmän.

Tutkimuksen osakysymyksinä oli lisäksi tarkoituksena selvittää, miten maakuntien omat erityispiirteet on huomioitu strategiassa sekä onko näillä erityispiirteillä havaittu olevan vaikutusta

prosessin onnistumiseen. Jokainen tutkimukseen osallistunut maakunta vaikuttaa huomioineen maakuntansa erityispiirteet hyvin strategiassaan. Älykkään erikoistumisen strategioiden kehittäminen on johdettu suoraan maakuntien omista luontaisista vahvuuksista ja mahdollisuuksista. Jokainen maakunta on lisäksi pohtinut sitä, miten niiden haasteet vaikuttavat strategian toteutumiseen. Etelä-Savo nimesi haasteikseen strategian toteutuksen kannalta sen ohuen asiantuntijapohjan ja maakunnan vähäiset resurssit. Nämä ovat vaikeuttaneet Etelä-Savon toimintaa, mutta ratkaisuja on haettu hienosti esimerkiksi resurssien tiivistämisellä sekä alueen sisäisillä ja sen rajat ylittävillä yhteistyöverkostojen luomisella. Lappi nimesi puolestaan haasteikseen maakunnan laajan koon, joka vaikeuttaa viestinnän sujumista ja tiedon jalkauttamista maakunnan jokaiseen kolkkaan. Lappi kiittelikin älykkään erikoistumisen strategiaa siitä, että sen myötä maakunnassa on havahduttu siihen, että maakunnan kehittämisen ja sen vaikuttavuuden tulee ulottua jokaiseen osaan Lappia. Uusimaa nimesi metropolialueena hieman erilaisia haasteita kuin toiset tutkimukseen osallistuneet maakunnat. Uudellamaalla on suuri joukko toimijoita, joten sen on haastavaa saada älykkääseen erikoistumiseen liittyvä tieto jokaisen sidosryhmän saataville ja koordinoida suurta joukkoa. Maakuntien nimeämät erityispiirteet ja haasteet eivät kuitenkaan ole muodostuneet haastatteluiden perusteella esteeksi strategian toteuttamiselle. Uudenmaan ja Lapin haastatteluista ilmeni, että maakunnat ovat saaneet aluekehittämisensä kautta runsaasti rahoitusta. Etelä-Savon haastattelusta puolestaan ilmeni, että rahoitusta on tullut, mutta maakunta kaipaisi lisää resursseja kehitystyöhönsä, jotta siinä piilevät mahdollisuudet saataisiin paremmin hyödynnettyä. Tutkimuksen perusteella vaikuttaakin siltä, että maakunnilla, joilla on käytössään enemmän resursseja ja tiiviimmät välit alueensa sidosryhmiin, on paremmat lähtökohdat toimia myös älykkään erikoistumisen prosessissa. Tämä vastaakin hyvin sitä, mitä luvussa 2.2. kerrotaan pienempien tai vähäresurssisempien alueiden haasteista.

Vaikka tutkimukseen osallistuneiden maakuntien älykkään erikoistumisen prosessien volyyymi vaikuttaa olevan keskenään hieman eri tasolla, tutkimuksen perusteella vaikuttaa olevan selvää, että jokainen näistä maakunnista on hyötynyt tekemästään älykkään erikoistumisen strategiasta ja sen toteuttamisesta. Kullakin maakunnalla oli hieman erilainen tapa kertoa prosessistaan, mutta kukin prosessi oli pääpiirteissään samanlainen ja selkeästi tunnistettavissa älykkääksi erikoistumiseksi. Vaikka maakuntien prosessit eroavatkin hieman teoreettisesta älykkäästä erikoistumisesta, joka esiteltiin luvuissa 2-4, niin haastatteluista saadussa materiaalissa on kuitenkin tunnistettavissa monia seikkoja, joissa teoria on tuotu käytäntöön. Erityisesti tämä korostui maakuntien eriyttämis- ja erikoistumisprosesseissa, joissa maakunnat olivat ensin miettineet omia vahvuuksiaan ja erityisyyksiään, ja tämän jälkeen muuttaneet ne erikoistumisen painopisteiksi.

Di Cataldon ym. (2020, 18-19) ilmaiseva huoli siitä, että alueiden älykkään erikoistumisen strategiat liittyisivät alueellisiin ominaispiirteisiin vain löyhästi, ja että alueet vain jäljittelisivät naapurialueitaan, ei vaikuta tämän tutkimuksen perusteella relevantilta. Tutkimuksen otantajoukko ei toki ole kovin laaja ja siitä on mahdotonta tehdä koko Euroopan tai Suomen laajuudella kattavaa sääntöä, mutta ainakin tähän tutkimukseen osallistuneiden maakuntien strategiat ja prosessit ovat olleet keskenään hyvin erilaisia ja haastattelujen perusteella on selvää, että kukin maakunta on todella lähtenyt liikkeelle juuri oman alueensa erityisyyksistä ja muodostanut näistä erikoistumisensa.

Kaikkiaan tutkimukseen valittujen maakuntien älykkään erikoistumisen prosessit ovat edenneet hienosti. EU:sta tullut älykkään erikoistumisen malli on omaksuttu alle kymmenessä vuodessa tehokkaasti teoriasta käytänteiksi, joiden merkityksen uskotaan olevan pysyvä ja vahvistuvan tulevaisuudessa entisestään.

Tutkimus ei anna kokonaiskuvaa suomalaisten maakuntien älykkään erikoistumisen prosesseista, eikä sitä voida yleistää koskemaan niitä kaikkia. Jatkotutkimuksena älykästä erikoistumista voisi tutkia Suomessa laajemmallakin otantajoukolla. Tutkimuksen myötä saisi paremman kuvan siitä, miten hyvin älykäs erikoistuminen sopii aluekehittämisen malliksi ja toimiiko se todella tasapuolisesti koko maassa. Lisäksi aiheen tutkimisen myötä maakunnat voivat saada arvokasta lisätietoa siitä, miten kehittää omia älykkään erikoistumisen prosessejaan. Aihe on erittäin tärkeä ja ajankohtainen EU:n rakennerahastokauden vaihduttua.

LÄHTEET

Alasoini, T., Martikainen, R., Hanhike, T., Perttala, T.-L., Jokiluoma, H., Pirnes, E., Koivuneva, E.-L., Tolvanen, K., Korpinen, V. & Jukka, P. (2004). *Luova työote – tuottava työ*.

Työelämälähtöiseen luovuuteen perustuva tuottavuusstrategia. Työhallinnon julkaisuja 345. Helsinki: Työministeriö.

Blomberg, Ulla E. (2009). *Euroopan alueiden kehittämis- ja suunnitteluyhteistyö sekä unionin koheesipolitiikka*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, 20/2009, 38.

Business Finland (2021). *EU-rahoitusta kansainvälisiin hankkeisiin*. Saatavilla osoitteessa: <https://www.businessfinland.fi/suomalaisille-asiakkaille/palvelut/rahoitus/horizontti-2020/lyhyesti> . (2.9.2021)

Di Cataldo, M., Monastiriotis, V. & Rodríguez-Pose, A. (2020). *How "smart" are smart specialization strategies?* Journal of common market studies, 10/1111.

Eduskunta (2021). *Euroopan talouskriisi – tietopaketti*. Saatavilla osoitteessa: <https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/kirjasto/aineistot/eu/eu-talouskriisi/Sivut/default.aspx>. (17.7.2021)

Eklinder-Frick, J., Perna & A., Waluszewski, A. (2020). *What's smart about smart specialization – a new EU innovation strategy or more of the same?* The journal of business & industrial marketing, 35: 12, 2000.

Etelä-Savon maakuntaliitto (2021). *Tilastot*. Saatavilla osoitteessa: <https://www.esavo.fi/tilastot>. (30.8.2021)

European Commission (2021). *The EU's main investment policy*. Saatavilla osoitteessa: https://ec.europa.eu/regional_policy/en/policy/what/investment-policy/. (24.8.2021)

Euroopan komissio (2014), *Koheesipolitiikka 2014-2020*. Saatavilla osoitteessa: https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/2014/smart_specialisation_fi.pdf, 11.2.2021.

Euroopan komissio (2015), *Euroopan rakenne- ja investointirahastot 2014-2020: Viralliset tekstit ja kommentit*. Marraskuu 2015.

Euroopan komissio (2021). *Älykästä erikoistumista koskevat kansalliset/alueelliset innovaatiostrategiat (RIS3)*. Saatavilla osoitteessa:
https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/2014/smart_specialisation_fi.pdf,
25.8.2021.

Euroopan neuvosto (1999). *Neuvoston asetus (EY) N:o 1260/1999, Rakennerahastoja koskevista yleisistä säännöksistä*. 21.6.1999.

Foray, D. (2014). *From smart specialisation to smart specialisation policy*. European journal of innovation management 17: 4, 492-507.

Foray, D. (2012). *Smart specialisation: the concept*. Smart specialisation conference, Sofia (Bulgaria), May 10 & 11, 2012.

Foray, D., David, P. & Hall, B. (2011). *Smart specialisation. From academic idea to political instrument, the surprising career of a concept and the difficulties involved in its implementation*. MTEI Working paper, 11/2011, EPFL scientific publications.

Foray, D., Goddard, J., Beldarrain, X., Landabaso, M., McCann, P., Morgan, K., Nauwelaers, C. & Ortega-Argilés, R. (2012). *Guide to research and innovation strategies for smart specialisation (RIS3)*. Smart specialisation platform, European commission. Saatavilla osoitteessa:
<https://s3platform.jrc.ec.europa.eu/en-US/w/guide-on-research-and-innovation-strategies-for-smart-specialisation-ris3-guide->. (25.8.2021)

Foray, D., Morgan, K. & Radosevic, S. (2021). *The role of smart specialisation in the EU research and innovation policy landscape*. European Commission. Saatavilla osoitteessa:
https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/brochure/smart/role_smartspecialisation_ridf. (23.8.2021)

Gürel, E. & Tat, M. (2017). *SWOT analysis: a theoretical review*. The journal of international social research, 10: 51, 995.

Kangas, Anita (2002). *Euroopan unionin rakennerahastot suomalaisen kulttuurielämän tukijoina*. Kunnallistieteellinen aikakauskirja 4/02, 377.

Lapin liitto (2021). *Lapin kunnat*. Saatavilla osoitteessa:
<https://www.lapinliitto.fi/edunajaminen/yhteistyoverkostot/kunnat/>. (30.8.2021)

Lapin luotsi (2021). *Lappi nyt*. Saatavilla osoitteessa:
<https://lapinluotsi.fi/lappi-nyt/>. (31.8.2021)

Luostarinen, Matti (2004). *Innovaatiostrategia ja -kapasiteetti: Ekologinen klusteri ja innovaatiopolitiikka*. Maa- ja elintarviketalouden tutkimuslaitos, Jokioinen, 8-14.

Matsuyama, K. (2008). *Structural change*. The new palgrave dictionary of economics, Second edition, 2008.

McCann, P. & Ortega-Argilés, R. (2014). *Smart specialisation, regional growth and applications to EU cohesion policy*. Documents de Treball de I'IEB, 2011/14.

Merenheimo, P., Rusko, R. & Helena T. (2019). *Älykäs erikoistuminen Lapissa*. Yliopisto-opetuksen toimijuuden mahdollisuudet. Hallinnon tutkimus 3/2019. Saatavilla osoitteessa:
<https://journal.fi/hallinnontutkimus/article/view/98039>. (25.8.2021)

Peltoniemi, M. (2005). *Klusteri, arvoverkko ja liiketoimintaekosysteemi innovaatioiden tuottamisen kannalta. Tietointensiivinen palvelutoiminta, näkökulmina kompleksisuus ja tiedonhallinta*. Tampere University of Technology and University of Tampere, 87.

Tilastokeskus (2021). *Kuntien avainluvut*. Saatavilla osoitteessa:
<https://www.stat.fi/tup/alue/kuntienavainluvut.html#?year=2021&active1=MK19>. (30.8.2021)

Uudenmaanliitto (2021). *Uudenmaan kunnat*. Saatavilla osoitteessa:
https://www.uudenmaanliitto.fi/uusimaa/uudenmaan_kunnat. (31.8.2021)

LIITE

Haastattelurunko:

Teema 1: Strategian suunnittelun käynnistäminen

Miten strategian suunnittelu käynnistyi? Mikä oli syy strategian laatimiselle?

Miten julkisen puolen työryhmä valikoitui?

Onko maakunnassa ollut aiemmin älykkään erikoistumisen strategiaa?

Teema 2: Strategian luominen

Mitkä asiat koettiin tärkeimmiksi strategian luomisvaiheessa ja miksi?

Millaisia erityispiirteitä maakunnalla on, ja miten nämä maakunnan erityispiirteet näkyvät strategiassa?

Mitä ovat maakunnan vahvuudet ja heikkoudet strategian kannalta?

Teema 3: Yhteistyö muiden ryhmien kanssa

Ketkä kaikki ovat olleet mukana älykkään erikoistumisen strategian suunnittelussa ja toteuttamisessa?

Miten yritykset, asukkaat ja muut sidosryhmät otettiin mukaan prosessiin?

Älykkäälle erikoistumiselle on ominaista ”yrittäjämäisen löytämisen prosessi”. Onko strategian suunnittelussa kuultu yrittäjätahoja?

Teema 4: Toteutus

Miten toteutus organisoitiin ja miten strategiaa lähdettiin käytännössä toteuttamaan?

Kuka on toteuttanut strategiaa ja millä tavalla?

Miten strategia näkyy maakunnan toiminnassa?

Millainen rooli julkisella hallinnolla on ollut toteuttamisessa?

Teema 5: Seuranta

Miten strategian toteutumista seurataan?

Miten strategian toteutumista arvioidaan ja mitataan?

Teema 6: Lopputulos

Miten strategia vastasi sille asetettuihin tavoitteisiin?

Onko strategian kautta saavutettu rahoitusta maakuntaan?

Koetteko, että älykkään erikoistumisen strategiasta oli hyötyä alueen kehitykselle?

Oliko maakunnan omilla erityispiirteillä vaikutusta strategian toimivuuteen?

Miten tästä eteenpäin, onko tiedossa jatkokehitystoimenpiteitä?